

10 Yıl İçinde Vatansızlığı Sona Erdirmek

İyi Uygulamalar Belgesi

Eylem 1

Vatansızlıkla İlgili Önemli Konuların Çözülmesi

BMMYK diğer paydaşların da desteğiyle 10 Yıl İçinde Vatansızlığı Sona Erdirme Kampanyasının hedeflerine ulaşabilmek için Devletlere yardımcı olabilmek amacıyla bir dizi İyi Uygulama Belgesi yayımlamaktadır. Bu hedefler:

Mevcut vatansızlık durumlarını çözüme kavuşturmak

Yeni vatansızlık vakalarının ortaya çıkmasını önlemek

Vatansız nüfusların tespitini ve korunmasını iyileştirmek

İyi Uygulamalar Belgeleri, BMMYK'nin *Vatansızlığı Sona Erdirmek İçin Küresel Eylem Planı: 2014 – 2024* Kampanyası içinde önerilen 10 Eylemden birisine karşılık gelmektedir ve Devletlerin, BMMYK'nin ve diğer paydaşların vatansızlığı bazı ÷lkelerde nasıl ele aldığına dair örnekler sunar. Vatansızlık sorununun çözümlü, bir ÷lkede göze çarpan özel koşullara göre aranmalıdır. Aynı şekilde, bu örnekler dünyanın her yerinde vatansızlıkla mücadele için kullanılacak planlar olarak düşün÷lmemiştir. Ancak, *Küresel Eylem Planını* uygulamak arzusunda olan hükümetler, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar ve BMMYK personeli bu sayfalarda okudukları fikirleri kendi gereksinimlerine uyarlayabileceklerdir.

Arka Plan

Küresel Eylem Planı; Eylem 1, Devletleri günümüzde mevcut olan başlıca vatansızlık durumlarını çözmeye davet etmektedir. Pek çok büyük ölçekli ve sürüncemede kalan vatansızlık durumunun kökeni, belirli bir grup bireyin ilk vatandaş grubundan dışlandığı veya ayrımcı nedenlerle daha sonra tabiiyetlerinden mahrum edildiği Devletin kurulduğu zamanlara dayanmaktadır. Böylesi durumları çözecek stratejilerin başarılı olması, BMMYK'nin ve ortaklarının sürekli olarak mevzuat ve politikalarda değişikliğe gidilmesi yönünde savunuculuk yapmasını gerektirmektedir. Ayrıca BMMYK böylesi değişikliklerin nasıl yapılacağı konusunda teknik destek de verebilir.

Bazı Devletler çok sayıda kişinin vatansız olduğu durumları tabiiyet edinimine dair kurallarını değiştirerek vatansız kişilerin ÷lkeyle güçlü bağlarını kanıtlayan belirlenmiş objektif ölçütleri yerine getirmeleri durumunda otomatikman vatandaş kabul ederek çözmüşlerdir. En sık gör÷len bu

ölçütlerin, ülke topraklarında doğan veya belli bir tarihten önce ülkenin mukimi olan (veya böylesi kişilerden doğan) vatansız bireyleri kapsamıdır. Bu, büyük ölçekli vatansızlığı çözümleninin genellikle en etkili yoludur çünkü durumdan etkilenen kişilerin vatandaşlık edinmek için herhangi bir adım atmalarını gerektirmemektedir. Ancak bu kişilerin vatandaş olduklarını kanıtlayan belgeleri temin edecek usullerin mevcut olması gerekmektedir.

Bazı Devletler ise otomatik olmayan vatandaşlık edinim usulleri kullanmışlardır. Bunlar arasında başvuru üzerine vatandaşlığın verildiği usuller (ancak vatandaşlık verilmesi takdire bağlı değildir), veya vatandaşlığa geçme (normalde takdire bağlı bir usul) bulunmaktadır. Otomatik olmayan usuller genellikle vatansızlığı çözmek için daha az etkili yollardır çünkü ilgili kişinin vatandaşlık için başvuru yapmasını gerektirir. Başvuru hakkı ve ilgili usuller hakkında bilgisi olmama veya fiziksel olarak erişim veya yoksulluk sorunları da dahil çok çeşitli nedenlerle bazı vatansız kişilerin böylesi usullerden yararlanması mümkün olamamaktadır. Vatandaşlığa geçme usulleri, genellikle devlet makamlarına başvuru sahiplerini reddetme hakkı da vermektedir ve bazı vakalarda vatandaşlığın verilmesinde nedensiz gecikmeler olabilir.

Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesine taraf olan Devletlerin vatandaşlığa geçme konusunda kişilere yardımcı olması gerekir. Hızlandırılmış usuller benimseyerek, daha düşük ücretler olarak ve hem ikamet hem de diğer gereklilikleri kolaylaştırarak bunu yapmaları mümkündür.¹

Devletlerin vatansızlığı ortadan kaldırmak istemesi ancak buna yetecek kapasitesi olmaması durumunda BMMYK, genellikle ulusal makamlarla ve sivil toplumla ve bazen bölgesel kuruluşlarla veya BM ortaklarıyla eşgüdüm içerisinde yardımcı olabilir. Böylesi bir yardım aşağıdakileri içerebilir:

- idari usullerde kapasite boşluklarını doldurmak
- kamuoyu bilgilendirme kampanyalarıyla farkındalık yaratmak
- vatansız bireylere hukuki tavsiyelerde bulunmak ve usullere nasıl erişeceklerine dair kılavuzluk etmek
- topluma erişilmesini desteklemek ve mobil ekiplerle vatansız kişilerin tabiiyetle ilgili usullere ve belgelere erişimlerinin olmasını sağlamak
- entegrasyon çabalarını, ulusal uzlaştırma etkinliklerini ve güven yaratma girişimlerini güçlendirmek.

Aşağıda belirli ülkelerde ciddi vatansızlık durumlarının çözülmesinde başarıya ulaşılmasını sağlayan kilit unsurlar vurgulanmaktadır.

VATANDAŞLIĞIN OTOMATİK OLARAK KAZANILMASINI SAĞLAYAN KANUN YA DA POLİTİKA REFORMU

■ Sri Lanka – göç ve yeni Devletin oluşumunu izleyen vatansızlık

Vatansız Hint Tamilleri bir kanun reformu vasıtasıyla vatandaşlık kazanmışlardır. Birlikte gerçekleştirilen bir vatandaşlık kampanyası toplumun neredeyse 200.000 üyesinin yeni vatandaşlıklarının kanıtını elde etmelerini sağlamıştır.

■ Bangladeş – göç ve yeni Devlet oluşumunu izleyen vatansızlık

Urduca konuşan topluluk veya “Bihari” topluluğu içindeki vatansızlık bu grubu vatandaş olarak

---

¹ Bkz. Sözleşme Madde 32.

tanıyan bir Yüksek Mahkeme kararının Hükümet politikasındaki değişiklikle kabulünden sonra çözülmüştür.

■ **Kırgızistan – yeni Devletin oluşumunu izleyen vatansızlığın zaman içinde çözülmesi**
Yenilikçi bir vatandaşlık kanununun uygulanması eski Sovyet vatandaşları ve son dönemde gelenler arasındaki vatansızlık durumunu çözmekte hızlı bir ilerlemeye yol açmıştır.

VATANDAŞLIĞIN KAYIT İLE KAZANILMASINI SAĞLAYAN KANUN REFORMU

■ **Brezilya – Yurt dışında yaşayan Brezilya vatandaşlarının çocuklarının vatandaşlık almasının önündeki yasal engelden kaynaklanan vatansızlık**

Sivil toplum, medya ve politikacıların sürdürdüğü bir kampanya, Brezilyalı ebeveynlerden yurt dışında doğan vatansız çocukların bir Brezilya konsolosluğuna kayıt ile Brezilya vatandaşlığı kazanmasını sağlamıştır. Bu reform yeni vatansızlık vakalarını da önlemektedir.

VATANDAŞLIĞA ALMA YOLUYLA TABİİYETE GEÇME

■ **Rusya Federasyonu – Devlet oluşumunu izleyen vatansızlık**

Hukuki ve idari reformların uygulanması yüzbinlerce vatansız eski Sovyet vatandaşının vatandaşlığa geçişini kolaylaştırmıştır.

■ **Türkmenistan – Devlet oluşumunu izleyen vatansızlık**

Hükümetin önderlik ettiği kayıt kampanyası ülkedeki belgesiz eski Sovyet vatandaşlarının tabiiyet statüsünü doğrulamıştır. Bu, vakaların aşamalı olarak işleme alınması ve vatandaşlığın kararnameyle verilmesiyle vatansızların vatandaşlığa alınmasının yolunu açmıştır.

■ **Vietnam – eski mülteci nüfusu ve yabancıyla evlenen Vietnamlı kadınlar arasındaki vatansızlık**

Ulusal yasalarda reform yapılması ve hem yerel hem de bölgesel makamların eylemlerini içeren operasyonel bir planın benimsenmesi Kamboçyalı mültecilerin vatandaşlığa alınmasına imkan tanımıştır. Tabiiyet Kanunundaki reformlar evliliği takiben vatansız konuma düşen kadınların durumunu da ele almaktadır.

BAŞLICA VATANSIZLIK DURUMLARINA YÖNELİK MÜDAHALELERİN ORTAK TEMALARI

→ Devletlerin toprakları üzerinde büyük ölçekli sürüncemede kalan vatansızlık durumlarını tespit ve kabul etmeleri.

→ BMMYK ve STK temsilcileri dahil diğer aktörlerin hedeflenen savunuculuğu yürütmeleri ve Devletlere teknik tavsiye vermeleri.

→ Devletlerin vatansızlığı çözecek siyasi iradeye sahip olması.

→ Geniş yelpazede paydaşla işbirliğiyle hükümetlerin Devlet kurumlarını harekete geçirerek Kanun ve politika reformunu sağlamaları ve değişiklikleri uygulayacak kaynakları ayırmaları.

Otomatik vatandaşlık edinimine izin veren kanun veya politika reformu

Sri Lanka

- **Siyasi farkındalık** Sri Lanka’da Hint Tamilleri içinde vatansızlığın sürdüğünün anlaşılması reformların yapılmasına yardımcı olmuştur.
- **2003’te çıkan yeni bir kanun** bazı bireylere vatandaşlığın otomatik olarak verilmesini sağlarken bazılarını da tabiiyet kanıtı edinmek için **usullerin kolaylaştırılmasıyla beyan** usulüne göre vatandaşlık verilebilme imkanını getirmiştir.
- **BMMYK, Sri Lanka Hükümeti ve Seylan İşçi Kongresi ile işbirliği yaparak** 190.000 Hint Taminin Sri Lanka vatandaşlığını teyit eden **belgelerin dağıtımını sağlayan bir tabiiyet kampanyası** başlatmıştır.
- Tabiiyet kampanyasının anahtar unsurları arasında **yaygın farkındalık yaratma ve yerli dillerde medya erişimi** yer almaktadır. Kampanyanın yürütülmesi için bir gönüllüler birliği eğitilmiştir. Etkilenen topluluklara **hukuki danışmanlık** vermek ve Hükümetin işlem yapacağı başvuru formlarını toplamak için **gezici hukuk klinikleri** yerleştirilmiştir.
- **BMMYK ve geniş yelpazede yer alan paydaşlar** Hint Tamillerinin Sri Lanka vatandaşlıklarını teyit eden belgeleri aldığından emin olmak ve Sri Lanka toplumuna sosyal ve ekonomik açıdan entegre olmalarını sağlamak için **takip** etkinlikleri gerçekleştirmişlerdir.
- Vatansızlıkla ilgili farkındalığın artması, Sri Lanka’da diğer gruplar arasında görülen vatansızlığı azaltmak amacıyla daha fazla **mevzuat reformunun** yapılmasına neden olmuştur.

Hint Tamilleri Arasında Vatansızlık

Sri Lanka, bir vatandaşlık kampanyasıyla tamamlanan hukuk ve politika reformlarının çok kısa sürede, uzun süredir devam eden vatansızlık durumunu çözebileceğinin en iyi örneklerden bir tanesidir.

Sri Lanka’daki vatansız nüfus esas olarak 1820 ile 1840 yılları arasında İngilizler tarafından çay çiftliklerinde çalıştırılmak üzere Hindistan’dan getirilen işçilerden oluşmaktadır. Genellikle “Hint Kökenli Tamiller” veya “Hint Tamilleri” olarak adlandırılmaktadırlar. Bazılarının 1980’lerden beri Sri Lanka’yı sarsan çatışma dalgaları nedeniyle kuzey bölgelere yerinden edilmelerine rağmen Hint Tamillerinin çoğunluğu halen çay çiftliklerinde yaşamaya ve çalışmaya devam etmektedir.

Sri Lanka’nın (o zamanlar Seylan) bağımsızlığını kazanmasından kısa bir süre sonra 1948 Seylan Vatandaşlık Kanunu ve 1949 Hintli ve Pakistanlı Mukimler Kanunu çıkarılmıştır. İki kanun da Hint Tamillerine karşı ayrımcıdır. Seylan Vatandaşlık Kanunu, bağımsızlık ilanından önce doğanların ailelerinin iki kuşaktan beri Sri Lanka’da doğmuş olduklarını kanıtlamalarını istemiştir. Dahası, Hintli ve Pakistanlı Mukimler Kanunu bir bireyin vatandaş olabilmesi için Hintliler için kesintisiz yedi ve Pakistanlılar için on yıllık ikamet süresi ve belirli bir gelir düzeyine sahip olmasını talep etmektedir. Hint Tamilleri bu gereklilikleri karşılayamamış ve vatansız konuma düşmüşlerdir.

Hint kökenli Tamil çiftlik işçileri BMMYK personeli ile görüşüyor, Bopitiya Mülkü, Deltota, Sri Lanka. © BMMYK / G. Amarasinghe

1964’de yapılan bir nüfus sayımı vatandaşlığı olmayan 168.000 Hint Tamili olduğunu göstermiştir. Hint Tamipleri arasındaki vatansızlık durumuna dair Hindistan ile 1964 ve 1974’te iki antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmalar altında Sri Lanka, 375.000 Hint Tamiline vatandaşlık verirken Hindistan da topluluğun 600.000 üyesine vatandaşlık verecek ve geri kabullerini sağlayacaktır. Toplam 506.000 kişi Hint vatandaşlığı için, 470.000 kişi de Sri Lanka vatandaşı olmak için başvurmuştur.

Ancak bu antlaşmaların uygulaması yavaş olmuştur ve tamamlanmamıştır. Sri Lanka vatandaşlığı için başvuruların çoğu tabiiyetlerini teyit eden belgeleri alamamıştır. Hint vatandaşlığı için 1982’de Hint makamlarında bekleyen 86.000 başvuru varken Hint pasaportu verilen 90.000 Hint Tamili Sri Lanka’yı terk etmemiştir. 1982’de Hindistan, Sri Lanka’ya 1964 ve 1974 antlaşmalarının uygulama süresinin dolduğunu bildirmiş ve Sri Lanka’da kalan Hint Tamiplerinin vatandaşlık ve geri kabul taleplerini artık işleme almak gerekmediğini belirtmiştir. Sri Lanka bu talebe karşı çıksa da Hindistan’a geri kabul edilen son Hint Tamili 1984’te ayrılmıştır ve Hindistan artık Sri Lanka’daki hiç bir Hint Tamiplerinin Hint vatandaşlığı olduğunu kabul etmemektedir.

Hint Tamiplerine otomatik olarak Sri Lanka vatandaşlığı veren kanun reformu

1980LERDE ATILAN ADIMLAR:

Hint Tamiplerinin çoğu vatansız kaldığından ve pek fazla seçenekleri olmadığı için çay çiftliklerinde çalışmaya devam etmeleri gerektiğinden hem sendika hem de siyasi parti konumundaki Seylan İşçi Kongresi (CWC) bu sorunu ele almıştır. CWC, Tamiplerin vatansızlığını çözmek için savunuculuğa başlamış, 1980’lerde sorunu çözmeye yönelik bir dizi kanunun benimsenmesinin önünü açmıştır.

İlk adım 1986 tarihli Vatansız Kişilere Vatandaşlık Verilmesi Kanunu No.5 ile atılmıştır (1986

Kanunu).² Kanun, iki gruba kayıt yoluyla Sri Lanka vatandaşlığı kazanma hakkı tanımıştır: ikili antlaşmalara istinaden Sri Lanka vatandaşlığına hak kazanan ancak bunu yapmamış kişiler ve ikili antlaşmalar altında aslında Hint vatandaşlığına başvurması gereken ancak bunu yapmamış olan 94.000 kişi. Kayıt ile vatandaşlık, yemin eden kişilere Bakan'ın bizzat kendisi tarafından verilmekte, kaydın tutulması gerekmekte ve usule uygun hareket edildiğini bildiren bir kayıt sertifikası da sunulmaktaydı. Bu sürecin karmaşıklığı, vatandaşlık almaya hak kazanan pek çok kişiyi bunun için başvurmaktan alıkoymuştur.

1986 Kanununu, 1988 tarihli Belirli Vatansız Kişilere (Özel Hükümler) Vatandaşlık Verilmesi Kanunu No. 39 (1988 Kanunu) izlemiştir.³ (Kayıtle vatandaşlığa alma hükmünün tersine) 1988 Kanunu, Sri Lanka'da yasal olarak ikamet eden Hint kökenli 1986 Kanunu ile kapsanmayan tüm vatansız kişilere otomatik Sri Lanka vatandaşlığı verilmesini öngörmüştür. 1988 Kanununu takiben otomatik Sri Lanka vatandaşlığı alacak niteliklere sahip olanlar Hint Kökenli Kişilerin Kaydından Sorumlu Komiserliğe başvurarak bir vatandaşlık belgesi almak zorundaydılar.

1986 ve 1988 Kanunları ile vatansızlığı çözmeye yönelik atılan bu olumlu adımlara rağmen bu kanunların uygulaması özellikle de 1986 Kanununda öngörülen karmaşık kayıt süreci ve 1988 Kanununda talep edilen vatandaşlık sertifikalarını almanın ağır bürokratik süreci açısından sorunlu olmuştur. CWC ve bazı topluluk grupları 2003'te sayılarının neredeyse 300.000'e ulaştığı tahmin edilen Sri Lanka'daki vatansız Hint Tamillerinin olumsuz durumuna son vermek için savunuculuk yapmaya devam etmişlerdir.

2003'TE ATILAN ADIMLAR:

2003 yılında Hint Tamilleri arasında vatansızlığın çözülmesi amacıyla yeni bir kanun daha çıkarılmıştır. 2003 tarihli Hint Kökenli Kişilere Vatandaşlık Verilmesine Dair Kanun No. 153⁴ Ekim 1964'ten beri Sri Lanka'da ikamet eden Hint kökenli kişilerin ve onların çocuklarının Sri Lanka tabiiyetinde kabul edilmesini öngörmektedir. 1986 ve 1988 kanunlarının uygulanmasında yaşanan güçlüklerden ders alarak 2003 Kanunu otomatik olarak vatandaşlık verilmesini öngörmüş ve Hint Tamillerinin tabiiyet kanıtı edinmesi için yasalara dahil edilmiş usuller getirmiştir. Ayrıca, 2003 Kanunu altında Hint pasaportu alan ancak Sri Lanka'da yaşamaya devam eden ve artık Hint tabiiyetinde kabul edilmeyen Hint Tamillerinin de beyan usulüyle Sri Lanka vatandaşlığı alabileceğini söylemektedir.

Benzer şekilde, 2003 Kanunu Sri Lanka vatandaşı niteliklerini haiz kişilerin bu gerçeği kanıtlayabilmeleri için iki basitleştirilmiş usul getirmiştir. Hiçbir vatandaşlık belgesine sahip olmamış Hint Tamilleri 1988 Kanununda öngörüldüğü şekilde uzun vatandaşlık sertifikası alma süreçlerinden geçmek yerine vatandaşlıklarının kanıtı olarak bir sulh hakimi tarafından imzalanan "genel bir beyanda" bulunabilir. Gönüllü olarak Sri Lanka vatandaşlığı almak isteyen Hint pasaportuna sahip Hint Tamillerinin "özel bir beyanname" imzalayarak Hint vatandaşlığı hakkında vazgeçtiklerini teyit etmeleri gerekmiştir.

Hindistan'da çifte vatandaşlığa izin verilmediği için bu hükme gerek duyulmuştur. Bu özel beyannameler Kolombo'daki Hint Kökenli Kişilerin Kaydından Sorumlu Komiserlik tarafından da imzalanmış ve bu onayın kabul edildiği ilgili kişiye bildirilmiştir.

Hint Tamilleri vatandaşlık kampanyası

² Vatansız Kişilere Vatandaşlık Verilmesi Kanunu No. 5, 1986 [Sri Lanka], 21 Şubat 1987, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b5081c.html>.

³ Vatansız Kişilere Vatandaşlık Verilmesi Kanunu (Özel Hükümler) No. 39, 1988 [Sri Lanka], 11 Kasım 1988, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b5084.html>.

⁴ Hint Kökenli Kişilere Vatandaşlık Verilmesine Dair Kanun No. 153, [Sri Lanka], 153, 23 Eylül 2003, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45af77952.html>. Bu kanuna ayrı bir yasama tedbiri eşlik etmiştir. 1948 Vatandaşlık Kanunu No. 16, 2003 [Sri Lanka] değişiklik yaparak 2003 Kanunu hükümlerini getirmiştir. 1 Nisan 2003, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4e6625b92.html>.

Hint Tamilleri arasında vatansızlığın başarıyla azaltılması sadece 2003 Kanunu gibi kanunların çıkarılmasından kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda; Sri Lanka Hükümetinin BMMYK, CWC ve Hint Tamilleri topluluğu organizatörleriyle beraber çalışmaya hazır olması da çok önemli bir etmendir. Vatansızlık yetkisine istinaden BMMYK; mevzuat süreci devam ederken Sri Lanka Hükümeti ile irtibata geçerek Hint Tamillerine vatandaşlık belgelendirmesi sağlamak üzere hem teknik hem de lojistik yardım teklif etmiştir. Bununla beraber CWC ve BMMYK vatandaşlık belgelendirmesi için başvuruları toplamak üzere çiftlik alanlarında gönüllüleri konuşlandırmayı da içeren bir vatandaşlık kampanyası tasarlamışlardır. Bu plan, Sri Lanka Hükümeti tarafından onaylanmış ve büyük ölçüde BMMYK tarafından finanse edilmiştir.

BMMYK ve CWC çay çiftliği alanlarına 50 gezici hukuk kliniği yerleştirerek uygun şekilde Hükümet tarafından imzası ve bildiri gereken “genel beyan” veya “özel beyan” başvurusu yapmak isteyen Hint Tamillerine ilgili formları dağıtmış ve toplamışlardır. Kampanya 2003 yılında, Kasım sonunda başlamıştır. Medyanın ülke çapında ciddi desteğiyle Tamil – Sinhala ve İngilizce dillerinde yayımlanan başlıca gazeteleri ve televizyon ve radyoyu kullanarak kanun açıklanmış ve halk gezici hukuk kliniklerinin varlığından haberdar olmuştur.

BMMYK ve CWC ayrıca gezici hukuk kliniklerinde yardımcı olmak isteyen 500 gönüllüye de eğitim vermiştir. Bu kişiler için vatansızlık, ilki 1948 tarihli Sri Lanka vatandaşlık kanunlarının tarihçesi ve 2003 Kanunu altında vatandaşlık için uygun olan ölçütlerin anlatıldığı bir günlük bir çalıştay düzenlenmiştir. Gönüllüler sıklıkla sorulacak sorulara nasıl yanıt verecekleri ve ilgili formları nasıl kaydedecekleri konusunda da eğitim almışlardır. 50 mobil hukuk kliniğinin her biri için başında bir başkan bulunan en az altı gönüllüden oluşan ekipler kurulmuştur. Her ekip liderinin Sinhala ve Tamil dillerini akıcı şekilde konuşması, ayrıca İngilizceye hakim olması ve özel eğitimden geçmiş olması istenmiştir.

10 günlük vatandaşlık kampanyası 1 Aralık 2003’te 50 gezici hukuk kliniğinin çay çiftliği alanlarında açılmasıyla başlamıştır. Kampanya için gereken çok sayıda başvuru formuyla ilgili sıkıntı yaşanmış ve 50 gezici kliniğin tamamında fotokopi, damgalama ve kayıt sistemlerinin tamamen işlevsel olmasını sağlamak zorlanılmıştır. Bir başka sorun, bazı çay çiftliği yöneticilerinin hukuk kliniklerine gitmek üzere işçilerine izin vermek istememesi olmuştur. Bu işçilere erişim sağlamak üzere gönüllüler çiftliklerin eteklerinde klinikler kurmuş ve hafta sonları da dahil olmak üzere fazla mesai yaparak çalışmışlardır.

Vatandaşlık kampanyası 190.000 Hint Taminin vatandaşlığını teyit eden belgelendirmeyi işlemek, kaydetmek ve sağlamak anlamında başarılı olmuştur. Bu rakamın içinde 72.000 kişinin süresi bitmiş Hint pasaportları vardır ve bu vatandaşlık kampanyası ile kolaylaştırılan “özel beyanda” bulunmaları gerekmiştir. Geri kalanları ise daha önce hiç bir vatandaşlığı olmayan Hint Tamilleri oluşturmaktadır.

Oldukça etkili olmasına rağmen Aralık 2003 kampanyası tüm çay çiftliği alanlarında konuşlanamamıştır. Çiftlik alanlarındaki yerlerinden edilmiş Kuzey ve Doğu Sri Lanka’da bulunan 10.000 Hint Taminine yaklaşmak da mümkün olamamıştır. Bunu çözebilmek amacıyla BMMYK 2004’te kuzey ve doğu Sri Lanka’da destekleyici bir küçük çaplı kampanya başlatmıştır. İlgili bireylere erişmek için belirlenmiş alanlardaki hükümet ofislerinde gezici birimleri konuşlandırmadan önce gönüllülere verilen eğitimi ve bir medya kampanyasının başlatılmasını içeren başarılı modeli takiben bu gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 700 Hint Tamili kayıt altına alınmış ve 2004’teki tsunami operasyonu kesmeden önce kendilerine bu program altında vatandaşlıklarını kanıtlayan belgeler verilmiştir.

Sri Lanka’da halen mevcut vatansızlık boşluklarını doldurmak

BMMYK 2003 ve 2004’te kampanyaların nasıl ilerlediğini izlemek için koruma görevlileri yerleştirmekle kalmamış aynı zamanda 2006’da kampanyanın etkisini incelemek üzere bir değerlendirme de yapmıştır. Bu değerlendirme, yeni edinilen Sri Lanka vatandaşlığı kanıtının pek çok Hint Taminine ulusal kimlik kartı alma ve banka hesabı açma imkanı verdiğini göstermiştir.

Ancak tabiiyetle ilgili belgelendirmeyi 2003-2004 kampanyası dahilinde alamayan ve vatandaşlık belgesi için Sri Lanka hükümetinden talepte bulunan Hint Tamilleri, bu gereklilikler 2003 Kanunuyla gelen otomatik vatandaşlık edinim usulüyle geçerliliğini yitirmiş olmasına rağmen 1988 Kanunu altında gereken ifade verme veya yemin etme gerekliliğini yerine getirmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, bazı Hint Tamilleri doğum sertifikası almak istediklerinde yetkililerin ayrımcılık yaptığını da ifade etmişlerdir.

Yasada ve politikada yapılan değişiklik Hint Tamillerinin Sri Lanka vatandaşlığını almalarını sağlasa da topluluğa karşı ayrımcı tutumları yenmek için Hint Tamillerinin ekonomik ve sosyal gelişimini ve Sri Lanka toplumuna entegrasyonunu teşvik edecek projeler de dahil olmak üzere daha fazla çaba gerekmiştir. 2003-2004 vatandaşlık kampanyası diğer BM aktörleri ve STK'ler arasında Hint Tamillerine yardım konusunda farkındalık yaratmıştır ve BMMYK bu paydaşlarla bazı projelerde işbirliği yapmıştır. Buna örnek, Sri Lanka Hükümeti ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) gezici hukuk klinikleri aracılığıyla vatandaşlık ve başka sivil kayıt belgeleri sağlamaya çalıştığı Adalet Erişim Projesi girişimidir.

BMMYK'nin Sri Lanka'da vatansızlığa dair başka konuları belirleme çabaları ve Sri Lanka Hükümetinin vatansızlıkla ilgili farkındalığının artması iki ayrı vatansız gruba daha vatandaşlık verilmesiyle sonuçlanan iki yeni kanunun kabulünü sağlamıştır.⁵ Birincisi, Çin Kökenli Kişilere Vatandaşlık Verilmesine Dair Kanun No. 38 / 2008⁶ (Özel Hükümler), 1948'den beri Sri Lanka'da daimi ikamet eden Çin kökenli kişilere ve onların çocuklarına Sri Lanka vatandaşlığının otomatik olarak verilmesini öngörmektedir. İkincisi, 1988 Kanununun, Vatansız Kişilere Vatandaşlık Veren Kanun (Özel Hükümler) (Değişiklik) No 5 / 20096 yoluyla Sri Lanka'dan kaçan ve 1980'lerden beri Hindistan'da mülteci kamplarında yaşayan aslında Sri Lanka vatandaşlığını hak eden Hint kökenli kişilerin vatandaşlığı almasını sağlayacak şekilde değiştirmesidir.

Bangladeş

- Urduca konuşan azınlığı etkileyen vatansızlık, **topluluk esası savunuculuk, başarılı bir dava stratejisi ve mahkeme kararlarının uygulanmasına yönelik lobicilik** sayesinde bu grubun Bangladeş vatandaşlığını kazanmasıyla sonuçlanmıştır.
- Ulusal savunuculuk Urduca konuşanlar arasındaki **vatansızlığın azaltılmasına yönelik uluslararası topluluktan gelen baskılarla** da ivme kazanmıştır.
- **BMMYK** ulusal kampanya görevlileri, uluslararası topluluk ve Bangladeş Hükümeti arasında önemli bir **irtibat** rolü oynamıştır. BMMYK'nin **farkındalık artırma** etkinlikleri BM Ülke Ekibi de dahil diğer BM aktörlerini Urduca konuşanların arasında vatansızlığın azaltılmasına yönelik çalışmak konusunda yüreklendirmiştir.
- Yüksek Mahkeme'nin aldığı dönüm noktası niteliğinde bir karar ve mahkeme kararının hızla uygulanmasına neden olan olumlu siyasi ortam Urduca konuşanların oy sandıklarına kaydedilmesine yönelik kaynakların tahsis edilmesini ve ulusal kimlik kartları almasını sağlamıştır.

⁵ Çin Kökenli Kişilere Vatandaşlık Verilmesine Dair Kanun No. 38 / 2008 (Özel Hükümler) [Sri Lanka], No. 38, 2008, 31 Ekim 2008, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c5170452.html>.

⁶ Vatansız Kişilere Vatandaşlık Verilmesine Dair Kanun (Özel Hükümler) (Değişiklik) No.5, 2009 [Sri Lanka], 29 Temmuz 2010, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c515bfe2.html>.

Urduca konuşanlar arasında vatansızlık

“Bihari”ler olarak da bilinen Bangladeş’in Urduca konuşan nüfusu, 1971’de bağımsız Bangladeş Devleti’nin kurulmasıyla dışlanarak ortaya çıkan bir dil azınlığıdır. Urduca konuşanlar ülkenin parçalanması sırasında o zamanlar Doğu Pakistan’da yerleşmek üzere Hindistan’dan göç eden kişilerden ve onların çocuklarından oluşmaktadır. Bangladeş’in özgürlük mücadelesi sırasında Urduca konuşan topluluk içinde bazı kişiler Pakistan’ın tarafını tutmuşlardır. Bunun sonucunda, Bangladeş’te Urduca konuşan herkes şiddetle karşılanmış ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından yönetilen kamplarda toplanmaya zorlanmışlardır. Neredeyse 100.000 Urduca konuşan kişi Pakistan’a iade edilmiş olmakla beraber⁷ 100.000’den fazlası kamplarda kalmış; bu kamplar zaman içinde daimi yerleşime dönüşmüştür. Daha sonra bu topluluk, yoksulluk ve dışlanma döngüsüne kapılarak Bangladeş toplumundan uzaklaşmıştır. 2006 itibarıyla 116 kampta ve Bangladeş’teki yerleşimlerde 151.000 Urduca konuşan kişi bulunduğu tahmin edilmiştir. Ayrıca neredeyse 100.000 kişi kamp dışında yaşamaktadır.

Bangladeş vatandaşlığı niteliklerini haiz Urduca konuşanlar yürürlükteki ilgili kanunlar uyarınca vatandaş kabul edilmesine rağmen⁸ uygulamada Bangladeş makamları Bangladeş’te kalan Urduca konuşan kişileri vatandaşı olarak kabul etmeyi reddetmiştir. Urduca konuşanlar sistematik olarak ulusal kimlik belgeleri, eğitim ve diğer temel hizmetler dahil olmak üzere Bangladeş vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanmaktan alıkonmuşlardır.

Urduca konuşan küçük kız, Dakka, Bangladeş. ©BMMYK / G.M.B. Akash

⁷ Pakistan’a iade için kaydolun Urduca konuşanların sadece bir bölümü 1973 ve 1974 tarihli Hindistan – Pakistan – Bangladeş üçlü anlaşmalarıyla iade edilmiştir.

⁸ 1972’de Mevcut Bangladeş Kanunlarının kabulüne göre tüm yürürlükteki kanunlar olduğu gibi kalmıştır yani 1951 Vatandaşlık Kanunu geçerliliğini sürdürmektedir. Bu Kanun, bağımsızlık ilanından sonra Bangladeş’te doğan veya Bangladeş vatandaşı babadan doğan herkese Bangladeş vatandaşlığı vermektedir. Ayrıca 1972 Bangladeş Vatandaşlığı Kanunu (Geçici Hükümler) etnik veya dil ayrımı olmaksızın bağımsızlık sırasında Bangladeş’te yerleşik olan ve ikamet etmeye devam eden ve Bangladeş’te doğmuş veya babası veya büyükbabası Bangladeş’te doğmuş herkesin Bangladeş vatandaşlığın teyit etmektedir. Bkz. Pakistan Vatandaşlık Kanunu, 1951 (Bangladeş), II, 1951, 13 Nisan 1951, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b52a8.html>; ve Bangladeş Vatandaşlığı (Geçici Hükümler) Kararı, 1972 [Bangladeş], 149, 1972, 26 Mart 1971, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b51f10.html>.

Urduca konuşan topluluğa kanunla vatandaşlık tanınmış olması ancak uygulamada bu haktan yararlanılamaması gerçeği durumda herhangi bir değişikliğin Hükümette ciddi bir yön değişikliği gerektireceğini göstermiştir. Ancak bu konuda ilerleme, toplum fertleri arasındaki sadakat bölünmesi ve vatansızlık durumunun uygun çözümle sona erdirilmesine ilişkin farklılıklar nedeniyle sekteye uğramıştır.⁹ Bu sırada, Bangladeş'teki Urduca konuşan genç kuşak üyeleri kamplardan ayrılarak topluma entegre olmaya başlamışlardır. Bazıların Bangla dilini öğrenerek ve kıt kaynaklarını özel eğitim kurumlarında eğitim görek bu entegrasyonu sağlamıştır. Ayrıca genç kuşak çok sayıda toplum temelli STK de kurmuştur.¹⁰

Sistemik politika değişikliğini hızlandıracak toplumun liderlik ettiği stratejik dava süreci

Urduca konuşan genç kuşak aktivistler, Urduca konuşanların Bangladeş vatandaşlığı hakkını teyit etmek üzere stratejik bir dava süreci yürütmeye karar vermişlerdir. Dönüm noktası niteliğindeki ilk davada *Khan ve Bangladeş* (2003)⁹ (2003 *Khan davası*), 10 Urduca konuşan kişi Bangladeş Yüksek Mahkemesi, Üst Mahkeme Bölümüne başvurarak Bangladeş Seçim Komisyonunun kendilerini seçmen olarak kabul etmesini talep etmişlerdir. Başvuru sahipleri vatandaş olmalarına rağmen yaklaşmakta olan seçimlerde sadece oy vermek için kayıt yaptırılmalarının engellenmekle kalmadığını ayrıca bu davada davalı olarak yer alan iki Hükümet yetkilisinin de kendilerine şifahi olarak Urduca konuşan Cenevre Kampı mukimlerinin Bangladeş'te oy verme kategorisinde olmadıklarını bildirdiklerini iddia etmişlerdir. 5 Mayıs 2003 tarihli kararda Üst Mahkeme başvuru sahiplerinin yasa gereği Bangladeş vatandaşı olduklarını kabul ederek Seçim Komisyonunun kendilerini bu şekilde kayıt etmesini istemiştir.

2003 *Khan* davası önemli bir kilometre taşı olmasına rağmen Hükümetin politikasını tüm Urduca konuşanlar için sistemli bir zeminde dönüştürmeyi başaramamıştır. Üst Mahkemenin kararı sadece davaya katılan 10 başvuru sahibinin vatandaşlık statüsünün belirlenmesi ve seçmen olarak kaydedilmesi ile sınırlı kalmıştır. Bu karar da yasa gereği Bangladeş vatandaşlığı hakkı olan ancak bir türlü tüm ilgili nüfusa uygulanmayan Urduca konuşan kişilerin lehinde daha önce çıkarılan bir dizi hukuki karara eklenmiştir.¹⁰

2007'de Bangladeş seçimler için hazırlanmaya başlarken Seçim Komisyonu Bangladeş toplumuna entegre olmuş bazı Urduca konuşan kişileri Bangladeş vatandaşı olarak oy vermek üzere kaydetmiş ancak uzun süre önce kurulan kamplarda ve yerleşim alanlarında yaşayan Urduca konuşanlara yaklaşımdan sistematik olarak kaçınmayı sürdürerek Hükümetin Urduca konuşanları Bangladeş vatandaşı kabul etmeyen politikasını devam ettirmiştir. 2007'de siyasi gerilimler acil durum ilan edilmesine ve seçimleri düzgün şekilde gerçekleştireceğine söz veren geçici bir Hükümetin başa geçmesine neden olmuştur.

⁹Örneğin, Genç Kuşak Urduca Konuşan Topluluklar Derneği (AYGUSC) Dakka Üniversitesi'nin Mülteci ve Göç Hareketleri Araştırma Birimiyle çalışarak Urduca konuşan toplulukların tarihsel ve sosyolojik arka planını ve Bangladeş toplumuna entegrasyonunu ortaya koyacak şekilde savunuculuğunu desteklemeye çabalamıştır. Bkz. Saad Hamadi, *Bangladeshi at Last*, Ekim 2007, <http://www.himalmag.com/component/content/article/1310-Bangladeshi-at-last.html>.

¹⁰Örneğin, eski kuşak Urduca konuşan topluluğun üyeleri Zor Durumdaki Pakistanlıların İade Komitesini (SPGRC) kurmuş ve topluluklarının Pakistan'a iadesi için çalışmaya devam etmişlerdir. Pakistan'ın 1973'de 109,000 kişiyi ilk kabulünden sonra Pakistan Bangladeş'ten başka Urduca konuşan kişinin iadesine kayıtsız kalmıştır.

⁹ *Abid Khan ve diğerlerine karşı Bangladeş Hükümeti ve diğerleri*, Müzekkere No. 3831 of 2001, Bangladeş Yüksek Mahkemesi, 5 Mart 2003, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a54bbcf0.html>.

¹⁰ *Khan'a Karşı Bangladeş* (2003), örneğin 1977 tarihli *Muhtar Ahmed'e Karşı Bangladeş davası* bağımsız Bangladeş'in kurulmasını takiben Pakistan'da yeniden yerleşmek için başvuran Urduca konuşan bir kişinin tabiiyet statüsünü dikkate almıştır. Bu davada Mahkeme yeniden yerleştirme için yapılan başvurunun ne Pakistan vatandaşlığı verilmesine ne de başvuru sahibinin Bangladeş vatandaşlığı almasına engel olacağına karar vermiştir. *Abdul Khlaeu'e Karşı Çözüm Mahkemesi* (1992) bu kararı desteklerken *Bangladeş'e Karşı Profesör Golam Azam* (1994) davasında Bangladeş Temyiz Mahkemesi Pakistan yanlısı siyasi açıdan aktif Urduca konuşan bir kişinin bile Bangladeş kanunları altında olduğuna ve bangladeş vatandaşı kabul edilmesine gerektiğine işaret etmiştir. Bangladeş Hükümeti Urduca konuşan topluluğun Bangladeş tabiiyetini kabul eden bu mahkeme kararlarını sistemik bir politikaya dönüştürmeyi sürekli reddetmiştir.

Seçimlerin gecikmesine neden olan siyasi durgunluk Urduca konuşan bir başka grubun daha mahkemeye başvurarak genel olarak tüm Urduca konuşan topluluğun özellikle de kamplarda yaşayanların yararlanabileceği daha kapsamlı bir karar için uğraşmaları fırsatını sunmuştur. *Khan ve Seçim Komiseri* (2008)¹¹ (2008 *Khan davası*), Dakka'daki iki kampta yaşayan 11 Urduca konuşan başvuru sahibi Üst Mahkemeye bir başvuruda daha bulunmuşlardır. Başvuru sahipleri Seçim Komisyonunun kamplarda yerleşik Urduca konuşanları kayıt etmeme politikasını benimsediklerini gösteren kanıtlar sunmuşlardır. Mahkeme başvuru sahiplerinin lehinde karar almıştır. Seçim Komisyonunun sadece başvuru sahiplerini değil aynı zamanda Bangladeş'teki kampta yaşayan diğer tüm erişkin Urduca konuşanları da Bangladeş vatandaşı olarak oy kütüğüne kaydetmesi talimatını vermiştir. Mahkeme aynı zamanda Komisyonun gecikme olmadan bu kişilere ulusal kimlik kartı vermesini de istemiştir.

Bangladeş'te Urduca konuşanların vatansızlık durumunun çözümü ülkede siyasi bir geçişin yaşandığı dönemde gerçekleşmiştir. 2007'de geçici hükümetin kurulması yetkili makamların Urduca konuşan nüfusa yönelik yerleşmiş önyargılardan sıyrılmasını sağlayan şanslı bir an yaratmıştır. İşte bu ortamda 2008 *Khan* davası ulusal STK'lerin ve topluluk örgütlerinin de yürüttüğü doğrudan savunuculukla beraber mahkemede görülmüştür.

2008 *Khan* davasındaki kararı uygulamaya yönelik çok düzeyli savunuculuk

Mahkemelerde yürütülen stratejik davalar Bangladeş'te Urduca konuşan topluluğun vatansızlık durumunu çözmek için katalizör rolü oynamış olmasına rağmen Yüksek Mahkemenin kararının uygulanmasına izin veren nihai politika reformu, toplum temelli ve ulusal aktörlerin aynı zamanda uluslararası topluluğun yürüttüğü savunuculuğun sonucunda olmuştur.

2003 *Khan* davasında alınan kararı takiben BMMYK Bangladeş'in Urduca konuşan topluluğu arasında vatansızlığı çözmek için politika reformunu teşvik etmeye yönelik çabalarını artırmıştır. 2005 itibarıyla BMMYK Urduca konuşan toplulukların tabiiyetlik haklarını nasıl destekleyeceğini görüşmek üzere Hükümete yaklaşmıştır. BMMYK aynı zamanda kardeş kuruluşlarıyla ve Bangladeş'teki diplomatik toplulukla beraber çalışarak vatansız Urduca konuşan topluluğun üzücü durumunu vurgulamıştır. Bunun sonucunda Urduca konuşan topluluğa yardım etmek için tasarlanmış koordineli bir BM kurumlar arası yaklaşım ortaya çıkmıştır. BM Yerleşik Koordinatörü ve UNDP Yerleşik Temsilcisi 2005 ve 2006 için BM Ülke Ekibinin hedefleri arasında vatansız Urduca konuşan topluluğa yardım etmeye öncelik vermişlerdir. Aynı zamanda, BM Habitat ve UNICEF, Urduca konuşan topluluklar arasında barınma ve çocuk korumayı iyileştirmek için projeler uygulamışlardır.

Dahası, 2006'da BMMYK, Bangladeş'teki vatansızlık durumuyla ilgili tam zamanlı çalışmak üzere Uluslararası Kurtarma Komitesi Surge konuşlandırma programı aracılığıyla bir koruma görevlisi yerleştirmiştir. Bu görevli Urduca konuşan topluluğun vatandaşlık statüsünün hukuki bir analizini yapmış, Hükümetin Urduca konuşanları vatandaş olarak tanımaya izin verecek politika reformuna dair tavsiyeler hazırlamış ve toplum temelli STK'lerle işbirliği yaparak savunuculuk stratejilerinin koordinasyonunu sağlamıştır. Örneğin BMMYK, STK Al-Falah¹² ile ortaklık kurarak Urduca konuşan toplulukların karşılaştıkları güçlükleri ortaya koyacak tavsiyelerini hazırlamak üzere kamplarda yaşayan Urduca konuşan kişilere yönelik bir anket yapmıştır.

2008 *Khan* davasında karara bile varılmadan önce Bangladeş Hükümeti Eylül 2007'de 1971'den sonra doğan Urduca konuşan Biharilere veya Bangladeş'in bağımsız bir ulus haline geldiği tarihte 18 yaşın altında olanlara vatandaşlık vermeye karar vermiştir. Kasım 2007'de 23 tanınmış akademisyen, gazeteci, hukukçu ve insan hakları aktivisti ortak bir bildiri yayımlayarak Bangladeş Hükümetini

¹¹ *Md. Sadaqat Khan (Fakku) ve Diğerlerine Karşı Baş Seçim Komiseri, Bangladeş Seçim Komisyonu, Müzekkere Başvuru* No. 10129, 2007, Bangladeş: Yüksek Mahkeme, 18 Mayıs 2008, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a7c0c352.html>.

¹² Al-Falah'ın çalışmalarına dair daha fazla bilgi için websitelerine bakınız: <http://www.alfalah.com.bd>.

ülkenin Anayasasına uygun şekilde kamplarda yaşayan tüm Urduca konuşanlara vatandaşlık hakkı vermeye davet etmiştir. Refugees International¹³ ve Minority Rights Group International¹⁴ gibi uluslararası savunuculuk kuruluşları Urduca konuşanların vatansızlık statüsüne dair raporlar hazırlayarak sorun hakkında uluslararası farkındalık yaratılmasına ve sorunun çözümü için baskının artmasına katkıda bulunmuşlardır.

2008 seçmen kaydı ve ulusal kimlik kartlarının dağıtılması

2008 *Khan* davasında verilen karar, geçici Bangladeş Hükümetinin Urduca konuşanları Bangladeş vatandaşı olarak tanınmasına yönelik somut önlemler almasını sağlayan nihai ivme olmuştur. Ağustos 2008'de Bangladeş Seçim Komisyonu kamplarda ve Bangladeş çapında yerleşimlerde yaşayan Urduca konuşan toplulukları kaydetmek üzere bir kampanya başlatmıştır. Seçim Komisyonu üyeleri kapı kapı gezerek seçmen kayıt formlarını mümkün olduğunca çok sayıda Urduca konuşan kişiye ulaştırmaya çalışmışlardır. Bu süreçte Urduca konuşanlar seçmen kayıt belgelerinin yanı sıra ulusal kimlik kartları da almışlardır. Böylece hem seçmen hem de Bangladeş vatandaşı statüleri teyit olmuş; Devletin sosyal hizmetlerinden yararlanma hakları doğmuştur.¹⁵

Kırgız Cumhuriyeti

- **2007 tarihli yeni vatandaşlık kanunu** eski SSCB tabiiyetli vatansızların **geçen 5 sene boyu Kırgızistan'da ikamet ettiklerini kanıtlamaları** şartıyla kabulü de dahil olmak üzere vatansızlığı azaltmak için pek çok yol yaratmıştır. Kanun Kırgızistan ile bir bağlantısı olduğunu kanıtlayan kişilere de **basitleştirilmiş bir vatandaşlığa geçme usulü** sunmuştur. Takip eden değişiklikler ile bu usullerden yararlanabilecek olan kişilerin kapsamı genişletilerek belli nüfuslar arasında vatansızlığın çözülebilmeye çabalanmıştır.
- **BMMYK ve uygulayıcı ortakları** ülkede vatansızlığın yaygınlığını ve nedenlerini tespit edecek ve sürüncemede kalan vakaları çözmeye yönelik tavsiyelerde bulunacak **pilot anketler** yapmışlardır.
- Bu anketler sonucunda vatansızlığı ortaya koyacak özellikle senelik **Vatansızlığın Önlenmesi ve Azaltılması Üst Düzey Yönlendirme Toplantıları ve Vatansızlığı Önleme ve Azaltma Ulusal Eylem Planının** benimsenmesi vasıtasıyla bakanlıklar arası bir süreç başlatılmıştır.
- BMMYK'nin 2011 Bakanlar Toplantısında, **Kırgızistan, vatansızlığı önleme ve Azaltma ve Ulusal Eylem Planı ile** aynı doğrultuda bu yönde çalışmaya devam etme sözü vermiştir.
- **BMMYK**, vatandaşlık konularıyla ilgilenen ve vatandaşlığın belirlenmesi için başvuruları işleme alan Hükümet kuruluşlarına **kapasite desteği** sunmaktadır. BMMYK aynı zamanda, ulusal

¹³ Refugees International'in Bangladeş'in Urduca konuşan topluluğu üzerine yaptığı çalışma için: <http://www.refugeesinternational.org/where-we-work/asia/bangladesh>; başka bir önemli kaynak Refugees International raporu, *Hiç Bir Yerin Vatandaşları: Bangladeş'in Vatansız Biharileri*, Bkz: <http://www.refugeesinternational.org/policy/in-depth-report/citizens-nowhere-stateless-biharis-bangladesh>.

¹⁴ Minority Rights Group International, *Dünya Azınlık ve Yerli Halklar Envanteri - Bangladeş: Bihariler*, 2008, Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49749d58c.html>.

¹⁵ 2014 sonunda mahkeme kararlarına ve Hükümetin politika değişikliklerine paralel olarak Cenevre Kampında yaşayan Urduca konuşanların büyük çoğunluğu ulusal kimlik kartları veya Bangladeş vatandaşı statülerini teyit eden belgeler almışlardır. Bir azınlık kendisini "Güç Durumdaki Pakistanlılar" olarak tanımlamaya devam etmektedir ve yasal olarak hakları olmasına rağmen ulusal kimlik kartı için başvurumamayı seçmişlerdir. Bir topluluk örgütü olan Azınlık Konseyi az sayıda Cenevre Kampı mükiminin Bangladeş pasaportu veya çocukları için doğum belgesi alırken zorlukla karşılaştığını bildirmiştir. Bu vatandaşlık statüsü ile ilişkisi olmayan yerel bir sorun gibi görünmektedir ve Cenevre Kampı dışında yaşayan veya Dakka dışındaki yerleşimlerde bulunan kişilerce karşılaşıldığı bildirilmemiştir. Bkz. Azınlık Konseyi ve Namati, *Realising Citizenship Rights: Paralegals in the Urdu-Speaking Community in Bangladesh - Vatandaşlık Haklarının Gerçeğe Dönüşmesi: Bangladeş'te Urduca Konuşan Toplulukta Hukuk Destek Elemanları* 2014.

STK'lere **hukuki yardım sunmayı, topluluğa erişim sağlamayı,** kanun değişiklik sürecine girdi sağlamayı, ve vatansızlığın azaltılmasıyla önlenmesine başka katkılarda bulunmayı hedefleyen tamamlayıcı projelerde destek vermektedir.

Kırgız Cumhuriyeti'nde Vatansızlık

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra ortaya çıkan diğer Devletlerde olduğu gibi Kırgızistan'da da vatansızlık son yirmi yıldır sürmektedir. Nedenleri özellikle Orta Asya'daki eski Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki göç, yasal ikamet ve kimlik belgelerinin sağlanmasına yönelik kural ve imkanları basitleştirme ve modernleştirmede yaşanan sorunlar ve bölgedeki ülkelerin vatandaşlık kanunları arasındaki farklılıklardır. 18 Aralık 1993 tarihli Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanunu¹⁶ Kırgız vatandaşı olarak kabul edilenler için oldukça geniş bir kapsam belirlemiş olsa da özellikle daha önce hiç bir Devletten vatandaşlık almamış veya vatandaşlığını teyit etmemiş diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinden gelen göçmenler arasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum bölgedeki bazı Devletlerin yasalarındaki boşluklarla daha da zorlaşmaktadır çünkü yurt dışında yaşayan vatandaşların konsolosluklara bildirimde bulunmamaları durumunda vatandaşlığın iptali söz konusu olabilmektedir. Sonuç olarak, Kırgızistan'da on binlerce vatansız ve tabiiyeti belli olmayan kişi yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁷

1990'ların başında Kırgızistan, Tacikistan'dan gelen mülteciler için başlıca varış noktalarından birisi olmuştur. Bu mültecilerde Tacikistan ilk tabiiyetlik kanununu çıkarmadan önce ülkeden ayrıldıkları için vatansız kalmışlardır. 2004 ve 2007 yılları arasında bu mültecilerden 10.000'i için kolaylaştırılan vatandaşlığa alma adımı yerel entegrasyonla mülteciler için kalıcı çözüm sağlayan ve süruncemede kalan bir vatansızlık durumunu çözen önemli bir başarı olmuştur.

Kırgız vatandaşlarına entegre olan eski Tacik mülteciler, Chui, Kırgızistan. © BMMYK / A. Plotnikov

¹⁶ Vatandaşlık Kanunu şu kişileri Kırgız vatandaşı olarak kabul etmektedir: 15 Aralık 1990'da eski Sovyet Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olan ve başka hiç bir Devletin vatandaşlığına sahip olmadığını beyan edenler (Kırgız Cumhuriyeti Devleti Egemenliği İlan tarihi), 15 Aralık 1990 ile 18 Şubat 1994 arasında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşlığı alanlar ve bunu daha sonra kaybetmeyenler (yeni Vatandaşlık Kanunu'nun yürürlük tarihi) ve 1993 Vatandaşlık Kanunu hükümlerine göre Kırgız tabiiyetinde olanlar. Bkz. 18 Aralık 1993 tarihli 25 Temmuz 2002 tarihli 130 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşlığı Kanunu ile değişik, 1333-XII. Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40fe4f3e4.html>.

¹⁷ BMMYK Kırgızistan'ın vatansız nüfusunun 21.000 ile 32.000 arasında olduğunu bildirmiştir. Ülke çapında vatansızlığın kapsamına dair doğru rakamlar yoktur.

Vatansız eski SSCB vatandaşlarının vatandaş olarak tanınması ve 2007 Vatandaşlık Kanunuyla gelen basitleştirilmiş vatandaşlık verme usulleri

Pek çok kişinin SSCB pasaportlarını yenilemeleri ve vatandaşlıklarını teyit etmeleri gereğinin farkında olarak Kırgızistan 2007 yılında Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanununu (2007 Kanunu) çıkarmıştır.¹⁸ Bundan kısa bir süre sonra 473 Sayılı Başkanlık Kararnamesi, Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşlığı Konularını Ele Alacak Usullere Dair Yönetmelik de çıkarılarak yeni kanunun uygulanması için gerekli kurallar sağlanmıştır.

2007 Kanununun 5. Maddesi Kırgız Cumhuriyeti'nde son beş senedir yaşayan (İçişleri Bakanlığı'nın yetkili birimlerine başvurudan itibaren) eski SSCB vatandaşları olan ve başka bir Devletin vatandaşlığına sahip olmadığını beyan eden Kırgız tabiiyetlileri otomatik olarak vatandaş kabul etmektedir.¹⁹ Bu kategorideki bireylerin Kırgız vatandaşı olmak için gerekli ölçütleri yerine getirmeleri şartıyla yerel bir hükümet organına başvurarak Kırgız vatandaşı olup olmadıklarının ve buna dair belge alıp alamayacaklarının belirlenmesi gerekir. Vatandaşlığın oldukça merkezi düzeyde verilen bir süreç olduğu hatta pek çok vakada kararın Başkanlık düzeyinde alındığı Orta Asya ve BDT bölgesinde bu çok önemlidir. Kırgızistan'daki ademi merkezîyetçi ve zorunlu usul çok sayıda vakanın bir iki sene içinde işleme alınmasını sağlamıştır (2009 – 2012 yılları arasında 45.000 vatandaşlık tespiti ve SSCB pasaportunun yenilenmesi). Vatandaşlık tespiti usulü önemli ölçüde esneklik içermektedir ve usule ilişkin koruma tedbirleri mevcuttur ki bunlar aşağıda açıklanacaktır.

2007 Kanunu ile gelen bir başka yenilik yabancıların ve vatansızların vatandaşlığa alınmasında basitleştirilmiş usullerin getirilmesi olmuştur. Madde 13, 18 yaşı dolduran yabancıların ve vatansızların belirlenen ölçütleri karşılamaları durumunda olağan vatandaşlığa alma usulünü tanımlamaktadır.²⁰ Madde 5 ile Madde 13 arasındaki başlıca farklar; Madde 5'in eski SSCB vatandaşlarıyla kısıtlı oluşu ve onları otomatikman vatandaş olarak kabul etmesi iken Madde 13 altındaki vatandaşlığa alma usulünün kapsamının tabiiyetle sınırlanmaması, ek koşullarla (Devletin dilinin veya resmi dilin iletişim kuracak ölçüde bilinmesi, geçim kaynağı kanıtı, Kırgız Cumhuriyeti Anayasasına ve mevzuatına uyma taahhüdü) beraber takdire bağlı bir usul öngörmesidir.

Madde 14, olağan vatandaşlığa alma usulünü içeren Madde 13'den ayrı kolaylaştırılmış bir vatandaşlığa alma usulü öngörmektedir. Madde 14'deki basitleştirilmiş usule göre yabancı vatandaşlar veya vatansız kişiler belirlenen ölçütlere uyuyorlarsa Kırgız Cumhuriyeti'nde sadece bir yıl ikamet ettiklerini kanıtlamaları yeterlidir.²¹ yoksa başka vatandaşlığa alma ölçütleri de geçerli olacaktır.²² 2012'de Kanun vatandaşlığa alma hakkını daimi olarak Kırgız Cumhuriyeti'nde kalmak üzere geri dönüş yapan eski vatandaşlara ve Kırgız vatandaşlarıyla evli Kırgızistan'da ikamet eden yabancı ve vatansız kadınlara basitleştirilmiş bir usulle tanımak üzere değiştirilmiştir. Bu kategorilerdeki bireyler Madde 13.1'deki ikamet ve Devlet dili veya resmi dili konuşma

¹⁸ Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanunu [Kırgızistan], Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4693a5e514f.html>.

¹⁹ Bunun anlamı; bireyin Kırgız vatandaşlığının tespiti için başvuruda bulunduğu andan itibaren tabiiyet tespitini yapmakla yetkili makam geriye dönük inceleme yaparak bu bireyin beş sene veya daha öncesinde (genellikle ikamet statüsünü düzenlemek için) İçişleri Bakanlığı birimleriyle temasa geçip geçmediğini anlamaya çalışır.

²⁰ Bunlar arasında: Kırgız Cumhuriyeti'nde asgari beş yıl daimi ve sürekli ikamet, Devlet dilini veya resmi dili iletişim için yeterli olacak düzeyde konuşabilme, Anayasaya ve ülkenin kanınlarına saygılı olma taahhüdü ve gelir kaynağı yer almaktadır.

²¹ Bunlar arasında ebeveyninden birisi Kırgız tabiiyetinde olan ve Kırgız Cumhuriyeti'nde ikamet edenler, Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde doğmuş ve eski SSCB tabiiyetinde olanlar ve statüsünü Kırgız Cumhuriyeti tabiiyetinde olarak yenileyenler bulunmaktadır.

²² Madde 14 iki ek grup için daha kolaylaştırılmış vatandaşlık alma imkanı sunmaktadır. Birincisi, yabancı bir Devletin tabiiyetinde veya mukimi olan etnik Kırgızlar Madde 14'de sıralanan diğer gruplarla aynı koşullar altında kolaylaştırılmış vatandaşlık usulü altında Kırgız tabiiyetine geçebilirler. Dahası, Madde 14 daha esnek bir usul sunarak aşağıdaki çocuk kategorileri için Madde 13'de sıralanan tüm vatandaşlığa geçme gerekliliklerini ortadan kaldırmaktadır: ebeveyninden biri Kırgız vatandaşı olan çocuk (bu ebeveynin başvurusu ve diğer ebeveynin rızası olduğu takdirde), tek ebeveyni Kırgız vatandaşı olan çocuk (başvuru tek Kırgız ebeveyn tarafından yapılacaktır), yasal vasisi veya bakmakla yükümlü kişi Kırgız vatandaşı olan engellilik durumu olan çocuk veya kişi (başvuru yasal vasi tarafından yapılacaktır).

gerekliliğinden muaftır. Vatandaşlarla evli kadınlara vatandaşlık verilmesini kolaylaştıran bu değişiklik, Kanun'a toplumsal cinsiyet esaslı bir unsur getirmekle beraber özellikle Kırgız ve Özbek göç kurallarını ihlal ederek Kırgızistan'da ikamet eden süresi dolmuş Özbek pasaportuna sahip Özbek kadınların durumunu ortaya koymak istemektedir. Bu pasaportları yenileyemedikleri ve Bişkek'teki Özbek Konsolosluklarına kayıt olamadıkları için bu kadınların çoğu; Özbek makamlarına kayıt olmaksızın yurt dışında beş yıl ikamet eden vatandaşların vatandaşlığının iptal edilebileceğini öngören bir Özbek kanunu nedeniyle vatansız olabilirler.

2007 Kanunu'nun genel olarak Çin, Özbekistan, Tacikistan ve Kazakistan vatandaşları hariç çifte vatandaşlığı tanıdığını da belirtmek önemlidir. Ancak bu Devletlerin vatandaşları söz konusu olduğunda Vatandaşlık Yönetmeliklerinde pasaportlarının ve vatandaşlıktan vazgeçtiklerine dair beyanlarının ilgili Devletlerin konsolosluklarına Kırgız vatandaşlığını almalarından hemen sonra iletilmiş olması durumunda vatansızlığa karşı bir koruma tedbiri öngörülmüştür. Vatandaşlık Kanunu'nda 2012'de yapılan değişiklikten beri aynı muafiyet Kırgız Cumhuriyeti'nde ikamet etmek üzere geri dönen etnik Kırgızlar ve Kırgız tabiiyetlilerle evlenen yabancı ve vatansız kadınlar için de geçerlidir.

Varsayılan daha önceki tabiiyetin Kırgız tabiiyetine geçmeden önce reddedilmesi gerekliliği BDT bölgesindeki uygulamalarla benzerlik göstermektedir ve bölgedeki çoğu ülkede çifte vatandaşlığın yasak olmasıyla bağlantılıdır. Bu gereklilik örneğin, Kırgız vatandaşlığı için başvuruda bulunmadan önce Özbek vatandaşlığından çıkmak için bir başvuru yaparak yüksek ücretler ödemesi ve resmi yanıt için uzun yıllar beklemesi gereken özellikle Kırgızistan'da ikamet edenler için daha önceleri de akut sorunlar yaratmıştır. Diğer vakalarda kişilerin yabancı tabiiyetlerinden feragat edip daha sonra bazı vatandaşlığa geçme ölçütlerini yerine getiremedikleri için vatansız kalabildikleri görülmüştür. Bu nedenle, Kırgız vatandaşlığı mevzuatındaki koruma tedbiri bir en iyi uygulamadır.

Kırgız vatandaşlığını belirleme usulü

2007 tarihli ve 473 Sayılı Başkanlık Kararnamesi; Kırgız Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı, Pasaport ve Vize Kontrolü İl Müdürlüklerindeki Çatışma Komisyonlarına Madde 5'te tanımlanan kategorilerdeki kişilerin (başka bir devletin vatandaşlığına sahip olmadığını beyan eden beş sene ikamet eden eski SSCB vatandaşları) başvurularını incelemek üzere yetki vermiştir.²³ Ağustos 2013'te 174 Sayılı Başkanlık Kararı ile kabul edilen Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşlığı Konularını Ele Alacak Usullere Dair Yönetmelik (bundan sonra 2013 Vatandaşlık Yönetmeliği olarak geçecektir) ile Çatışma Komisyonları Vatandaşlık Belirleme Komisyonları olarak adlandırılmış ve yetkileri bir kişinin Kırgızistan vatandaşı olup olmadığını belirlemenin ötesinde bir kişinin Kırgızistan vatandaşı mı, üçüncü ülke vatandaşı mı yoksa vatansız mı olduğunu belirlemeye kadar genişletilmiştir. Vatandaşlık Belirleme Komisyonları bir kişinin Madde 5 altında Kırgız vatandaşı olup olmadığına, vatansız olup olmadığına yerel düzeyde karar verecek en az üç kişiden oluşmaktadır.²⁴

²³ 2009'dan beri Devlet Kayıt Hizmet Bürosu pasaport çıkarma ve vatandaşların kaydı açısından İl Müdürlüklerinin yerini alan kuruluşlar olmuştur.

²⁴ 473 Sayılı Başkanlık Kararı, paragraf 27'ye göre aşağıdaki kategorideki kişiler Komisyonların yetki alanına girmektedir: (1) Hala bir Sovyet pasaportu olan eski SSCB vatandaşları (1974 tipi) ve son beş sene boyu Kırgız Cumhuriyeti'nde ikamet edenler (İçişleri Bakanlığı'nın birimine başvurdukları andan itibaren) ve başka bir ülkenin vatandaşlığına sahip olduğunu beyan etmeyenler (2) Bir Sovyet pasaportu olan Kırgız Cumhuriyeti'nde geçici ikameti gösteren damgaya sahip eski SSCB vatandaşları (1974 tipi) (mülkleri olmayan ve aile veya arkadaşlarla geçici kayıt olanlar) ancak İçişleri Bakanlığı'nın birimine başvurdukları andan itibaren beş sene boyu ikamet etmiş olmaları durumunda ve başka bir Devletin vatandaşı olduklarına dair bildirim almadıysa, (3) 1974 tipi SSCB pasaportlarını kaybetmiş ancak Kırgız Cumhuriyeti'nde daimi veya geçici ikametgaha sahip burada yaşayan kişiler, (4) 1993 Vatandaşlık Kanunu altında yer almadıkları veya akrabalar ve arkadaşlarca büyütülen yetimler oldukları için geçmişte Kırgız pasaportu alamamış ama Kırgız Cumhuriyeti'nde ikamet edenler. 2013 Vatandaşlık Yönetmeliği'nin kabul edilmesiyle iki yeni kategori daha eklenmiştir (paragraf 51):(...) 4) 1974 tipi Sovyet pasaportu olan daimi olarak Kırgız Cumhuriyeti topraklarında ikamet eden bir BDT üye devletinin vatandaşlığı olduğuna dair bildirimde bulunulan ve bu tarihe kadar söz konusu Devletin ulusal bir pasaport almayan kişiler. Bu kategorideki kişilerin ilgili Devletin Kırgızistan'da konsolosluk veya elçiliği olmaması durumunda neden geçerli bir kimlik belgeleri veya belli vakalarda yabancı bir Devletin vatandaşlığı veya kayıp belgesi olmadığına dair açıklayıcı bir not sunmaları gerekmektedir, 5) Kırgız Cumhuriyeti topraklarında beş veya daha

2007 Kanunu ve 473 Sayılı Başkanlık Kararnamesi içinde başka olumlu gelişmeler de yer almaktadır. Bunlar arasında bir kişinin Kırgız vatandaşı olup olmadığını belirlemek amacıyla ikamet kanıtı olarak kabul edilebilecekler için esnek gereklilikler de vardır. 473 Sayılı Başkanlık Kararnamesi'ne göre Vatandaşlık Belirleme Komisyonlarına başvurular içinde yer alması gerekenler: a) başvuru sahibinin kimliğini teyit eden belgelerin orijinali ve fotokopileri (uygulamada Sovyet pasaportu da dahil bir pasaport), b) detaylı bir biyografi, c) iki fotoğraf ve d) bireyin Kırgız Cumhuriyeti topraklarında daimi ve sürekli olarak ikamet ettiğini kanıtlayan bir belge sayılabilir. 2013 Yönetmeliğinin kabulü ile doğum sertifikaları da geçerli kimlik kanıtı olarak kabul edilmiştir.²⁵ Ancak ne pasaportu ne de doğum sertifikası olmayan bireylerin komisyonlara başvurmadan önce gecikmeli doğum kaydı için bir mahkeme sürecine dahil olarak kimliklerini belirledikleri zorlu bir sürece girmeleri gerekmektedir.

Daha da önemlisi, SSCB pasaportu sahipleri Kırgızistan'da daimi ikametlerini (*propiska*) gösteren kanıtı sahip olup olmadıklarına bakılmaksızın Kırgız vatandaşlıkları teyit edilebilir. Bunun yerine, Vatandaşlık Belirleme Komisyonları bu bireyin Kırgızistan'da yaşayıp yaşamadığına bakmaktadır. Kırgızistan'da ikamet edildiğine dair kanıt olarak kabul edilebilecek belgeler arasında kayıt damgası bulunan bir pasaport veya bir kayıt belgesi, askeri hizmete dair kayıt, (*voennaia kniga*), çalışılan yerlerden alınan sertifikalar (*trudovaia kniga*), eğitim kurumlarından alınan diplomalar ve ikamet edilen yerden alınan sertifikalar sayılabilir.²⁶ Yerel polis memurunun ve söz konusu bireyin üç komşusunun katılımıyla beraber ikamet komitesinin veya köy muhtarının ifadesi 2013 Yönetmeliğinde ikamet edilen yere dair olası kanıt listesi içinde yer almıştır.²⁷ İkamet kanıtına dair bu esnek yaklaşım 1993 Kanunu altında vatandaşlık niteliklerine sahip olmayan kişilerin Kırgız vatandaşlığı alabilmelerine izin vermiştir çünkü 1993 Kanunu daimi ikametgaha dair kanıtlara sahip olunmasını gerektirmekteydi (*propiska*).

Son olarak, 2013 vatandaşlık düzenlemelerinin bir bireyin Kırgız vatandaşı mı, değil mi veya vatansız mı olduğunu belirlemeye yönelik sürece dair bazı önemli usule ilişkin koruma tedbirleri içerdiğini de vurgulamak önemlidir. Bu tedbirler, vakanın 10 gün içerisinde İçişleri Bakanlığı bilgi sistemi içinde kontrol edilmesini, başvurunun alındığı tarihten itibaren bir ay içinde bireyin Kırgız vatandaşı olup olmadığını belirlenmesini, başvuru konsolosluğa veya diplomatik misyona yapıldıysa bu sürenin iki ay olarak uygulanmasını içermektedir. Daha da önemlisi, başvuru sahiplerinin, başvurularına dair gerekçeli bir yanıt ve daimi ikamet izni almak için gerekli ek usullere dair bir açıklama alma hakkına sahip olmasıdır.

Tabiiyetlik çerçevesinin uygulanmasıyla vatansızlığın azaltılması

2007 Kanununun yürürlüğe girmesinden beri Kırgız Hükümeti BMMYK ile işbirliği yaparak vatansızlığı azaltabilmek için tabiiyet kanunlarını ve politikalarını uygulayabilecek yollar aramaktadır. Kırgızistan'da vatansızlığı çözmeye yönelik daha ileri adımlar atmak için gerekli farkındalığı yaratmak üzere üç önemli girişim gerçekleştirilmiştir. 2009-2012 yılları arasında bu girişimler yaklaşık 45.000 kişiye eski SSCB pasaportlarını ikame etmelerinde ve 2.000 vatansız kişiye başkanlık kararnamesiyle vatandaşlık almalarında yardımcı olmuştur. Bunların çoğunda BMMYK'nin ve Kırgız STK ortaklarının katkısı bulunmaktadır.

---

fazla sene daimi olarak ikamet eden bir BDT üye devletinin süresi birmiş pasaportuna sahip ve ilgili kişinin kontrolü dışındaki nedenler yüzünden bu pasaportu geçerli bir pasaportla değiştirememiş veya süresini uzatamamış kişiler. Bu bireylerin geçerli bir pasaport gösterememe nedenlerini ortaya koyan bir beyanda bulunmaları gerekir. Dahası, yeni Vatandaşlık Yönetmeliğindeki 1 ve 2 numaralı kategoriler birleştirilerek ikamet gerekliliği "Kırgız Cumhuriyeti topraklarında daimi veya geçici kaydolun" olmuştur. "İçişleri Bakanlığı makamlarını haberdar ettiği tarihte / tarihten itibaren" ibaresinin yeni Yönetmelikte olmadığını vurgulamak da önemlidir.

²⁵ Bkz. 2013 Vatandaşlık Yönetmeliği, paragraf 53.

²⁶ 2007 tarihli 473 Sayılı Başkanlık Kararı, paragraf 25'e göre.

²⁷ 2013 Vatandaşlık Yönetmeliği, paragraf 53.

1. KIRGIZİSTAN'DA VATANSIZLIĞIN MEVCUT YAYGINLIĞINI VE SÜREGELEN NEDENLERİNİ TESPİT EDECEK PİLOT ARAŞTIRMALAR

2007 Kanunu'nun geçmesinden sonra Kırgız Hükümeti BMMYK'den vatansız kişilerin tespitinin ve statülerinin çözüme kavuşturulmasının iyileştirilmesine yönelik tavsiyeleri destekleyecek bir araştırma yapması ricasında bulunmuştur. BMMYK, Kırgız STK'leri görevlendirerek 2007 ve 2008'de bu amaçla üç saha araştırması yaptırmıştır. STK'lerin araştırmalarını ülkenin kuzey ve güneyindeki sınır bölgelerine odaklandırmaları istenmiştir. Araştırmalar dört eyaletteki 18 ilde 13.000 vatansız kişinin tespit edilmesini sağlamıştır. Vatansız kişilerin uzun yıllardır Kırgızistan'da yaşamaları ve ülkeyle yakın ailevi ve kültürel bağları bulunması nedeniyle Kırgız sosyal dokusunun ayrılmaz bir parçası oldukları bu araştırmalarla teyit olmuştur. Ancak yine de öncelikle iyileştirilmiş hukuki çerçeve yardımıyla vatandaşlıklarını teyit edecek veya sağlayacak koşullara sahip olduklarına dair doğru kimlik belgelerine sahip olmanın gücü nedeniyle Kırgız vatandaşlığını almakta hala zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu araştırmalar, vatandaşlık ve belgelendirmeye ilgili tüzükleri ve idari usulleri iyileştirmeye yönelik devam eden çabalara yardımcı olmuştur.

2. HÜKÜMETLER ARASI VATANSIZLIK STRATEJİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ

BMMYK'nin ve sivil toplum ortaklarının 2008'de bir yuvarlak masa toplantısında araştırmalarının sonuçlarını ve bunlardan kaynaklanan tavsiyeleri Hükümete sunmasından sonra ülkede vatansızlığı çözmek hedefiyle bir kurumlar arası süreç başlatılmıştır. 2009 yılında BMMYK ve Kırgız Devlet Kayıt Hizmetleri Ofisinin eş başkanlığını yaptığı Kırgız Cumhuriyeti'nde Vatansızlığın Önlenmesi ve Azaltılmasına Yönelik İlk Üst Düzey Yönlendirme Komitesi Toplantısı Vatansızlığı Azaltma ve Önlemeye Dair bir Ulusal Eylem Planının benimsenmesine yol açmıştır. 2010 yılında Kırgızistan'da çatışmaların ortaya çıkması, geçici olarak ilerlemeyi ve kararları geciktirmiştir. Ancak 2011'de yapılan İkinci Üst Düzey Yönlendirme Komitesi Toplantısı gözden geçirilmiş ve güncellenmiş bir Vatansızlığı Azaltma ve Önlemeye Dair bir Ulusal Eylem Planı ile sonuçlanmıştır.²⁸

Eylem Planı 2012 yılında gerçekleşen Üst Düzey Yönlendirme Komitesi toplantılarıyla güncellenmiş ve gözden geçirilmiş ve ilerleme 2013'de gerçekleşen dördüncü toplantıda izlenmiştir. BMMYK'nin 2011 Mülteciler ve Vatansız Kişilere Dair Bakanlar Düzeyinde Hükümetler Arası Etkinliğinde Kırgızistan "vatansızlığa dair Ulusal Eylem Planı ile aynı doğrultuda vatansızlığın azaltılması ve önlenmesi politikasını destekleme ve aktif olarak bu yönde çalışmayı sürdürme" taahhüdünde bulunmuştur. Hükümet yetkililerinin, sivil toplum ortaklarının ve BM kurumlarının katılımıyla BMMYK tarafından kurulan bir Vatandaşlık Çalışma Grubu düzenli olarak araya gelerek Ulusal Eylem Planı içinde yer alan çeşitli kanun reformu girişimleri üzerinde çalışmaktadır.

3. ADLİ YARDIM VE TOPLULUK ERİŞİMİ

2008'de Kırgızistan Hükümeti'nin BMMYK'den ülkenin kuzey ve güney bölgelerinde vatansızlığa dair araştırmalar yapmasını talep etmesinden beri BMMYK sürekli olarak Kırgız makamlarla ve sivil toplum ortaklarıyla çalışarak vatansızlığı ortaya koymaya çalışmaktadır: Örneğin, SSCB pasaportuna sahip çok fazla sayıda kişiyle başa çıkacak devlet kaynaklarının olmaması nedeniyle BMMYK hem Güney'deki (en fazla vatansız kişinin ikamet ettiği inanan Batken, Celalabad ve Osh eyaletleri) ve Kuzey'deki (ülkenin başkenti Bişkek de dahil Chui eyaleti) Devlet Kayıt Hizmetleri dairelerine hem de Kırgız Cumhuriyeti Başkanı'na bağlı Vatandaşlık Komisyonu'na kapasite desteği sağlamıştır.

²⁸ Kırgız Hükümeti'nin vatansızlığı ortaya koymaya yönelik başlıca eylemleri arasında şunlar vardır: devlet kayıt Hizmetleri tarafından eski Sovyet pasaportlarının hızlandırılmış usulle değiştirilmesi, vatansız kişilerin hak ve sorumluluklarına dair farkındalık yaratma, vatansızlık üzerine kapsamlı bir araştırma yapma, 2007 Kanunu'na uygun tüzük ve talimatların hazırlanması ve kabulü, tüm çocuklara doğum sertifikası verebilmek için idari ve yasama çerçevelerinin iyileştirilmesi, vatansızlık belirleme usulünün geliştirilmesi ve 1954 ve 1961 Sözleşmelerine katılım için gerekli adımların atılması.

Hükümete verilen bu destek hem Bişkek'te hem de güneyde hukuki konularda çalışan ulusal STK'lerle oluşturulan güçlü ortaklıklarla tamamlanmıştır. Bu STK'ler vatandaşlık ediniminin belirlenmesi ve belgelerin alınması konularında topluluğun farkındalığını artırmak için BMMYK ile işbirliği içinde kampanyalar tasarlamışlardır. Vatandaşlık ve belgeler için başvuran güney eyaletlerinin uzak bölgelerindeki kişilere gezici hukuk klinikleri vasıtasıyla doğrudan hukuki yardım sağlamışlardır. Aynı zamanda BMMYK'nin ulusal kanunlar ve tüzüklerde kalan boşlukları belirleme çabalarına da destek vermektedirler.

Kayıt yoluyla tabiiyete geçmeyi sağlayan kanun reformu

Brezilya

- 1994'teki bir Anayasal değişiklik nedeniyle çocukları vatansız olan yurt dışındaki Brezilyalılar bir yasal reform için **sivil toplum hareketi** oluşturmak üzere (*Brasileirinhos Apátridas*) bir araya gelmişlerdir. Bu hareket **takas amaçlı bir web sitesi** kullanarak tecrübe ve strateji paylaşımını merkezileştirmiştir.
- Brezilya Senato'sunda bu hareketin **siyasi müttefiki olanlar** vatansızlığı azaltacak ve önleyecek şekilde **Anayasa'da bir değişiklik taslağı** hazırlamışlardır. Kongre'de yaşanan tıkanıklığın üstesinden gelebilmek için diğer ortaklar da harekete katılarak reform için baskıyı artırmışlardır.
- **Medyanın stratejik ve yaratıcı kullanımı** – hem yurt dışında hem de Brezilya'da – çocuklar ve aileleri için vatansızlığın maliyeti vurgulanmıştır.
- **2007 Anayasa Değişikliği sadece vatansızlığın** gelecekte bir daha ortaya çıkmamasını sağlamakla kalamamış aynı zamanda **özel bir geçiş hükmü ile** vatansız kalan tüm çocukların Brezilya vatandaşlığı alabilmesini garantilemiş ve durumlarını düzeltmiştir.
- 2007 Anayasa Değişikliğinin kabulünden sonra *Brasileirinhos Apátridas* hareketi **diaspora aracılığıyla** yeni kanunu yayarak **ailelerin** yurt dışındaki Brezilya makamlarına başvurup çocukları için Brezilya vatandaşlığı alabilmelerini sağlamıştır.
- Brezilya, Anayasa değişikliğinden çok kısa bir süre sonra **Vatansızlığın Azaltılmasına Dair 1961 Sözleşmesi'ne katılmıştır.**

Vatansızlık durumu

Brezilya'da tabiiyetle ilgili konular normal mevzuat yerine ülkenin Anayasası ile düzenlenmektedir. Brezilya Anayasası her zaman *jus soli* (*doğuştan vatandaşlık*) ilkesini esas almış, Brezilya'da doğan tüm çocuklara vatandaşlık tanımıştır. Ancak Brezilya tabiiyetinin *jus sanguinis* ilkesine göre soyla alınmasına ilişkin kurallarda değişiklik olmuştur. 1994 yılına kadar yurt dışında Brezilyalı bir anne veya babadan doğan çocuklar bir Brezilya konsolosluğuna kayıt olmak kaydıyla Brezilya vatandaşlığını alabilmekteydi. 1994'den itibaren Brezilya Anayasası Madde 12'deki bir değişiklikle Brezilya vatandaşlığı yurt dışında Brezilyalı anne veya babadan doğan çocuğa çocuğun Brezilya'da ikamet etmek için geri dönerek Brezilya vatandaşlığı için başvurması durumunda verilebilmekteydi.

Brezilya sadece göç alan bir ülke değil, aynı zamanda göç veren bir ülkedir. 1994'de bu Anayasal Değişiklik yapıldığında tahminen 3 milyon Brezilyalı yurt dışında yaşamaktaydı. 1994 – 2007

yılları arasında yurt dışındaki Brezilyalılar'dan özellikle *jus sanguinis* ilkesinin çok katı uygulandığı ülkelerde doğan tahminen 200.000 çocuk 1994 Anayasal değişikliği nedeniyle vatansız kalmıştı.

Brezilyalı bir anne ve yabancı bir babadan İsviçre'de doğan Irina (solda) ancak 2007 Anayasal değişikliğinden sonra Brezilya vatandaşlığı alabilmiştir. © BMMYK / I. Canabrava

Anayasal reform için savunuculuk yapmak üzere Brezilya diasporası arasında sivil toplumun harekete geçirilmesi

1994 Anayasa değişikliğinin olumsuz etkileri Brezilya diasporasında derhal hissedilmiştir. Bu gruptaki çocuklardan bazıları vatansız doğarken bazı durumlarda ülkelerine gidip ikametle ilgili gerekliliğini yerine getirmek için gereken seyahat belgelerini dâhi almalarına olanak bulunamıyordu. Diaspora üyeleri reform talebiyle Brezilyalı politikacılar arasında lobi yapmaya başladılar. Diasporayı destekleyen bir Senatör 1999 yılında 1994 Anayasa değişikliğinin sıkıntılarını ortadan kaldırmak üzere bir kanun taslağı hazırlamıştır. Bu kanun 2000 yılında Senato'da kabul edilmiş ve Parlamento'ya sunulmuştur. Yurt dışında yaşayan Brezilyalılar bu kanunun geçebilmesi için kampanyalar başlatmıştır. Yavaş yavaş güçlü bir diaspora hareketi ortaya çıkmıştır.

Brezilya Kongresi'nde yaşanan tıkanıklık sonucunda diaspora harekete geçmiştir. Bir sivil toplum hareketi; *Brasileirinhos Apátridas*, İsviçre'de yaşayan Brezilyalılar tarafından oluşturulmuştur. Brezilyalıların yurt dışında doğan çocuklarının 1994 Anayasa değişikliğiyle vatansız kaldığı başka ülkelerde de; İsrail, Japonya, Almanya, Portekiz, Fransa ve Macaristan bu hareket desteklenmiştir. Bu hareket sonucunda ortaya çıkan bir web sitesi²⁹ bilgi alışverişi ve savunuculuk stratejilerinin paylaşımı için kullanılmıştır.

Brasileirinhos Apátridas yaklaşımının ana unsuru; hem diaspora topluluklarının yer aldığı ülkelerde hem Brezilya'da medya ile ilişki kurarak vatansız çocukların içinde bulunduğu üzücü durumu vurgulamaktır. 2006-2007 yıllarında hareket tüm dünyada kanun taslağının kabulü için Brezilya konsoloslukları önünde gösteriler düzenlemeye başlamıştır. 2007 yılı başlarında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi ilk oturumu için toplandığında hareket, Konsey'in dikkatini, çocukları

²⁹ “*Brasileirinhos Apátridas*” hareketinin internet sitesine halen ulaşılmaktadır: <http://brasileirinhosapatridas.org>.

vatansız bırakan Brezilya mevzuatındaki tabiiyet hükmü ile tabiiyete sahip olma evrensel hakkı arasındaki çelişkiye çekmeye çalıştı.

Bu sırada BMMYK, Brezilya Kongresi'nin 1961 Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme'ye katılımı için gerçekleştirdiği lobi faaliyetlerinde *Tabiiyet ve Vatansızlık El Kitabı: Parlamenterler için bir Rehber* yayınının Portekizce versiyonunun dağıtımını yapmıştır. *Brasileirinhos Apátridas*'ın başarılı farkındalık yaratma kampanyasını tamamlayan bu el kitabı, Kongre üyeleri arasında tabiiyet ve vatandaşlık konularına dair farkındalığı artırarak Sözleşme'ye katılımın önünü açmıştır.

En sonunda 2007'de Brezilya Kongresi yedi yıldır beklemekte olan kanunun tartışılacağı oturumu düzenlemiş ve oylama gerçekleştirilmiştir. Biri Brezilya'nın Zürih'teki eski Konsolos Yardımcısı, bir diğeri de Brezilyalı tanınmış bir gazeteci olan *Brasileirinhos Apátridas* hareketinin iki üyesi, hareketi başkentte temsil ederek Kongre üyeleri arasında lobi yapmış ve sürekli medyanın dikkatini konuya çekmiştir.

Brezilya Kongresi'nin bu kanunu onaylamasıyla gösterilen çabalar meyvelerini vermiştir. Bunun sonucunda, 20 Eylül 2007'de Anayasa Değişikliği 54/07'nin kabulü ve ilanı için yol açılmıştır. (2007 Anayasa Değişikliği).

Vatansızlığı azaltmaya ve önlemeye yönelik mevzuat ve anayasa reformu

2007 Anayasa Değişikliğini takiben mevcut durumda Brezilya Anayasasının 12. Maddesi Brezilya vatandaşlığını doğumla aşağıdaki kişilere vermektedir: (a) Brezilya'da doğanlar (ülkelerinin hizmetinde çalışmama şartıyla yabancı ebeveynlerden olsa bile), (b) Brezilya Hükümeti için çalışan Brezilyalı anne veya babadan Brezilya dışında doğanlar ve (c) yurt dışında bir Brezilya makamına (örneğin, konsolosluk) kayıt olmak kaydıyla Brezilyalı bir anne veya babadan yurt dışında doğanlar veya erişkinlik çağına gelmeden önce Brezilya'da ikamet eden ve erişkin olduktan sonra istedikleri herhangi bir anda Brezilya vatandaşlığına geçmeyi seçenler. Bu hükümler, 1994 Anayasa Değişikliği ile ortaya çıkan vatansızlıkla ilgili tüm sorunları çözmüştür.

Ek olarak, 1994 Anayasa değişikliği nedeniyle vatansız kalan tahmini 200.000 çocuğun üzücü durumunu çözmek için özel bir geçici hüküm bulunmaya çalışılmıştır. Anayasa'nın gözden geçirilen 12(c) Maddesine göre; Brezilyalı bir anne veya babadan 1994 Anayasa Değişikliğinin geçtiği tarihten 2007 Anayasa Değişikliğinin yürürlüğe girme tarihine kadar yurt dışında doğanlara ya yurt dışında Brezilya konsolosluklarına Brezilya tabiiyetli olarak kayıt olarak ya da Brezilya'da ikamet edip erişkin olduktan sonra Brezilya tabiiyetini seçerek Brezilya vatandaşlığını alma hakkı verilmiştir. Bu yolla, reform sadece gelecekte vatansızlık durumlarının ortaya çıkmasını engellemekle kalmamış aynı zamanda 1994 Anayasa Değişikliği ile ortaya çıkan vatansızlık durumlarını da azaltmıştır.

Brasileirinhos Apátridas hareketi topluma erişim faaliyetlerine devam etmiştir. 2007 Anayasa Değişikliğini ve geçici hükümleri Brezilyalı diasporalarda yayımlayarak yurt dışındaki Brezilya makamlarına çocukların kayıt ettirilebilmelerini sağlamıştır. Tabiiyet kurallarıyla ilgili tartışma aynı zamanda yetkili makamların vatansızlık konusunda daha hassas olmalarını da sağlamıştır. Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi'nin halihazırda tarafı olan Brezilya 2007 Anayasa Değişikliğinin geçmesinden sonra bir ay içinde Vatansızlığın Azaltılmasına Dair 1961 Sözleşmesi'ne de taraf olmuştur.

En nihayetinde bu reformlara yol açan ve Brezilya'nın 1961 Sözleşmesi'ne taraf olmasını sağlayan en ikna edici iddia, bunun ülkenin kendi çıkarları için olduğudur. Reformlar Brezilya'nın yurt dışında yaşayan Brezilya tabiiyetindeki kişilere ve çocuklarına anavatanlarına geri dönüş fırsatı sunmasına ve anavatanlarının küreselleşen toplumuna becerileriyle katkıda bulunmalarına yardımcı olmuştur.

Vatandaşlığa kabul yoluyla tabiiyetin kazanılması

Rusya Federasyonu

- 2002 tarihli Vatandaşlık Kanunu ile oldukça etkili olan birtakım reformlar getirilmiştir ve bu kanunda, yeni Devletin başa geçmesi bağlamında vatansızlığa nasıl odaklanılacağına ilişkin **uluslararası hukuk uzmanlarının teknik tavsiyeleri** dikkate alınmıştır.
- 2003 yılından 2009 yılına kadar mevcut olan **kolaylaştırılmış vatandaşlığa alma usulleri**, eski SSCB vatandaşlarının Rus tabiiyetini kazanmalarına olanak sağlamıştır. 2003 ve 2012 yılları arasında, 650,000'den fazla vatansız kişi vatandaşlığa alma yoluyla Rus tabiiyetini kazanmıştır.
- 2009 yılında, **basitleştirilmiş usuller aracılığıyla vatandaşlık kazanmak** için uygun olan kişilere ilişkin listeyi genişletmek amacıyla 2002 tarihli "**Vatandaşlık**" Kanunu **değiştirilmiştir**.
- BMMYK'nin 2011 tarihli Bakanlık Toplantısı'nda, **Rusya Hükümeti vatandaşlık kazanımını kolaylaştıracak usullerin getirilmesini** ve ilave vatansız kişi kategorilerine oturma izni verilmesini **taahhüt etmiştir**.
- Kasım 2012'de kabul edilen Rus Vatandaşlık Kanunu'ndaki **ilave değişikliklerle**, kanunda bulunan boşluklar vatansızlığı azaltmak amacıyla doldurulmuştur.

Rusya Federasyonu'nda Vatansızlık

Eski Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla yeni bağımsız Rusya Federasyonu'nda milyonlarca insan vatansız kalmıştır. 1991 tarihli Vatandaşlık Federal Kanunu'nun (1991 Vatandaşlık Kanunu) 13.1 sayılı Maddesine istinaden, kanunun yürürlüğe girdiği gün Rusya Federasyonu'nun daimi mukimi olan eski Sovyet vatandaşları Rusya vatandaşı olarak kabul edilmiştir ancak Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde vatandaş olarak değerlendirilmek istemediklerine ilişkin beyanda bulunmaya da hak kazanmışlardır. Buna ilaveten, Rusya Federasyonu bölgesinde ya da başka bir eski Sovyet Cumhuriyetinde ikamet etmiş olan vatansız kişilerin, kanunun yürürlüğe girdiği bir yıl içerisinde vatandaş olarak kaydedilme fırsatları da olmuştur (Madde 18(e)).

Aynı fırsat, Rus vatandaşlığını doğuştan kazanan ya da ikamet yerlerine bakılmaksızın doğuştan Rus vatandaşı olan ataları aracılığıyla kazanan yabancı vatandaşları ve vatansız kişileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1993 yılında kanunda yapılan değişikliklerle, Rusya Federasyonu bölgesinde 6 Şubat 1992 tarihinden sonra oturma izni alan eski SSCB vatandaşlarının önce üç yıllık ve sonrasında 31 Aralık 2000 tarihine uzatılan zaman sınıрыyla, kayıt yoluyla Rusya Federasyonu vatandaşlığı kazanmalarına olanak sağlanmıştır. Bağımsız olmasından sonra, Rusya Federasyonu'nda yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunun Rus vatandaşlığı, Rusya ile bağları olan birçok bireyin vatandaşlığı gibi güvence altına alınmıştır.

Azerbaycan'dan gelmiş eski bir vatansız kadın olan Nina Babakhanova, adli yardım başvurusundan üç yıl sonra Rusya Federasyonu pasaportunu almıştır. © A. Kostenkova

Daimi olarak Rusya Federasyonu'nda ikamet ettiklerini kanıtlayamayan ancak geçici ikamet statüsü olan ya da yasal ikameti olmayan kişiler Rus vatandaşlığını kazanma hakkı bulunmamaktadır. Bağımsız bir Devlet olarak Rusya Federasyonu'nun ilk on yılı süresince, Federal Kanun'un tatbiki uygulaması, Federasyon'daki ikamet düzenlemesine ilişkin kanunlarla zorlaştırılmıştır. Rusya Federasyonu'nun yeni pasaportları verilmeden önce, Rusya Federasyonu vatandaşlığı, bireyin eski SSCB pasaportuna bandrol (*vkladysh*) yapıştırılması ile sağlanmıştır. Yeni Rusya Federasyonu pasaportları geliştirildiğinde, eski Sovyet pasaportlarını yeni Rusya Federasyonu pasaportları ile değiştirmeleri için bireylere birtakım zaman sınırları verilmiştir. Birçok kişi bu zaman sınırlarına uymamıştır ve kimlik belgesi olarak eski Sovyet pasaportlarını kullanmaya devam etmiştir.

Ayrıca, 1992 tarihinden sonra da Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği'nin daha sonra bağımsız Devlet olan önceki diğer bileşen cumhuriyetlerinden göçmen almaya devam etmiştir. 1990'ların sonuna kadar Rusya Federasyonu'ndaki birçok eski Sovyet vatandaşı oradaki ya da bağları olan diğer Devletlerdeki vatandaşlık statülerini düzenlemek için olumlu adımlar atmamıştır. Bazı kişiler, kimi zaman bilmeden, diğer yeni bağımsız Devletlerin otomatik olarak vatandaşı olmuştur ve bazıları da kişisel koşullarından dolayı herhangi bir yerin tabiiyetine yönelik nitelikleri karşılamadığı için vatansız kalmıştır.

Rusya Federasyonu Federal Vatandaşlık Kanunu Reformu

1999 yılında, kayıt aracılığıyla Rus tabiiyetine geçmek isteyenler için çok az zaman kalmıştır çünkü süreç, 2000 yılının sonunda bitecektir. Bunun farkında olan birçok eski Sovyet vatandaşı yasallaşmış statüleri olmaksızın Rusya Federasyonu'nda kalmıştır ve 1991 tarihli Vatandaşlık Kanunu reformunu yapmak ve Hükümet tarafından Kanunu 1993 Rusya Anayasası ile uyumlu hale getirmeye yönelik işlemler başlatılmıştır.

Eski Sovyetler Birliği ve eski Yugoslavya'nın vatandaşlık kanunlarının karşılıklı karışık etkileşimleri, tabiiyet hakkını garanti etmek üzere yasal normların güçlendirilmesi ve yeni Devletin başa geçmesi bağlamında vatansızlığı önlemek için özellikle Avrupa Konseyi'nde olmak üzere uluslararası hukuk topluluğunun ilgisini canlandırmıştır.³⁰ 1991 tarihli Vatandaşlık Kanunu'nu gözden geçirmek üzere Rus Hükümeti tarafından kurulan Vatandaşlık Komisyonu, Moskova ve Strazburg'da düzenlenecek dört toplantıya katılmaları için Avrupa Konseyi'nin vatandaşlık kanunu uzmanlarını ve BMMYK'nin vatansızlık uzmanlarını davet etmiştir. 1999 ve 2001 tarihleri arasında düzenlenen toplantılarda 1991 tarihli Vatandaşlık Kanunu reformu tartışılmıştır. Bu istişari süreç, reform sürecinin vatansızlığı azaltması ve engellemesine yardımcı olmasını sağlamak üzere BMMYK'ye olanak sağlamıştır.

Rusya Federasyonu'nun 62-FZ sayılı yeni Federal Vatandaşlık Kanunu 1 Temmuz 2002'de (2002 Vatandaşlık Kanunu) yürürlüğe girmiştir. Rusya Federasyonu'nda ikamet etmekte olan eski SSCB vatandaşlarının Rusya Federasyonu vatandaşlığını edinmelerini kolaylaştırmak amacıyla Kasım 2003 tarihinde söz konusu kanunda ilave değişiklikler yapılmıştır.

Vatansızlığın azaltılması ile sonuçlanan temel hüküm, 2003 yılındaki değişikliklerle getirilen Madde 14.4³¹ ile ilgilidir. 2002 tarihli Vatandaşlık Kanunu'nun yürürlüğe girdiği dönemde daimi veya geçici ikamet izinleri temelinde eski Sovyet vatandaşlarının tabiiyete alınma yoluyla Rus vatandaşlığını kazanmalarının kolaylaştırılması geçici bir tedbirdi. Vatandaşlığa almaya yönelik bu kolaylaştırılmış usulün süresi kanunla 3 defa uzatılmıştır ve 2003'ten Haziran 2009 tarihine dek yürürlükte kalmıştır. Rusya Federasyonu'nda yerleşik olan ve tabiiyetleri belirlenmemiş eski SSCB vatandaşları açısından yerine getirilmesi en zor olan gerekliliklerden, yani, 5 yıl boyunca sürekli ikamet edildiğine, kendi kendine yeteceğine ve Rus dilinde yetkinliğe ilişkin kanıtlardan feragat edilmiş olması önem arz etmektedir. Başvuru sahipleri vatandaşlığa geçme ücretlerinden de muaf tutulmuşlardır.

Basitleştirilmiş vatandaşlığa kabul usulünün uygulaması

2002 tarihli Vatandaşlık Kanunu'nun 14.4 sayılı maddesine göre, vatandaşlığa kabul için bireysel başvuru yapmaya ilişkin nitelikleri taşıyan kişilerin başvurusu gerekli tutulmuştur ve böylece Rus Hükümetinin söz konusu basitleştirilmiş usullerden yararlananların sayısını yakından takip edebilmesi sağlanmıştır. Rus Hükümeti tarafından BMMYK'ye verilen istatistiklere göre, bu usulün altı yıllık zaman çerçevesi içinde, toplam 2,679,225 kişi vatandaşlığa alınma yoluyla Rus tabiiyetini kazanmıştır ve bunların 575,044'ünü vatansız kişiler oluşturmaktadır.³² Basitleştirilmiş vatandaşlığa kabul usulünün süresinin 2009 yılında dolmasından sonra, vatansız kişiler normal vatandaşlığa kabul usulleri kapsamında 2010 ve 2011 yıllarında daha düşük bir oranda olmak üzere vatandaşlığa alınmıştır ve böylece basitleştirilmiş usulün önemi ortaya çıkmıştır.³³

2003 ve 2012 yılları arasında toplamda 650,000'den fazla vatansız kişi Rus tabiiyetini kazanmıştır. Bu, son on yıl içerisinde vatansızlığın azaltılmasına ilişkin en başarılı çalışmalardan birisidir.

³⁰ Bu durum, Devlet İntikali ile ilgili olarak Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin ve Vatansızlığın Önlenmesine ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Rusya Federasyonu, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesini Haziran 1997'de imzalamıştır ancak henüz onaylamamıştır.

³¹ 31 Mayıs 2002 tarihli ve 62-FZ sayılı "Rusya Federasyonu Vatandaşlığı"na [Rusya Federasyonu] ilişkin Federal Kanun, 1 Temmuz 2002: <http://www.refworld.org/docid/3ed72d964.html>. 14.4 sayılı madde, 2003 yılındaki bir değişikliklikle geçici bir tedbir olarak getirildiğinden ve yalnızca 2009'a kadar geçerli olduğundan dolayı, bu hükmün dilinin Refworld'de mevcut olan kanun metninde yer almadığını dikkate alınız.

³² Vatandaşlığa kabul yoluyla Rus tabiiyeti kazanan geriye kalan 2,104,181 kişinin başka bir tabiiyete daha sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinden Rusya Federasyonu'na göç ettikleri bir çok durumda bu kişiler, bazen farkında olmadan, ancak Rusya Federasyonu'nda daimi olarak ikamet etme niyetinde olarak, eski Sovyetler Birliği'nin halefi olan bir başka Devletin tabiiyetini otomatik olarak kazanmış olabilirler.

³³ Rusya Federasyonu'nda vatandaşlık kazanan vatansız kişilerin sayısı 2010 yılında 19,000 ve 2011 yılında 15,144'ti.

Rusya Federasyonu'nda vatansızlığı kalıcılaştıran kalan boşluklar üzerinde durulması

Basitleştirilmiş vatandaşlığa kabul usullerinin başarısına rağmen, birbiriyle ilgili olan tabiiyet, kimlik belgesi ve geçici ve daimi ikamet konularını düzenleyen mevzuattaki boşluklar nedeniyle Rusya Federasyonu'nda bazı kişiler düzensiz statüde vatansız olarak kalmıştır. Birçok birey 2002 tarihli Vatandaşlık Kanunu'nun 14.4 sayılı Maddesinden yararlanamamıştır çünkü söz konusu madde, 2002 yılında Rusya Federasyonu'nda daimi veya geçici ikameti olduğuna dair kanıtı olan eski SSCB vatandaşları ile sınırlanmıştır. Bu durum, Rusya Federasyonu'nda yasal olarak kalmaya ilişkin kanıtın yanı sıra kimliğe ilişkin kanıtı da gerekli kılmıştır. Yetkililer, kolaylaştırılmış vatandaşlığa kabul usulünün mevcut olduğu süre boyunca, süresi dolan eski Sovyet pasaportlarının geçerlilik süresini uzatmaya devam etmişlerdir.³⁴ Ancak, birçok birey artık eski Sovyet pasaportuna sahip değildir ve geçici veya daimi ikamet izinlerinin edinilmesine ilişkin idari gerekliliklerden dolayı Rusya Federasyonu'ndaki ikametlerini yasallaştırmamış ya da yasallaştıramamıştır. Kimliği veya tabiiyeti kanıtlayan bir belgenin sunulması şartının yanı sıra, başvuru sahiplerinin ayrıca daimi ikamet yerlerinde bir suçtan hükümlü olmadıklarına ilişkin belgeleri, kendilerini finansal olarak destekleyebileceklerini kanıtlayan belgeleri ve 18 yaş altı çocuklar için doğum belgesi ya da pasaport belgelerini sunmaları istenmektedir. Buna ilaveten, genellikle başvuru sahiplerinin önerilen ikamet yerinde, yaşayacakları bir yer olduğunu da kanıtlamaları gerekmektedir. Sonuç olarak, Rusya Federasyonu'ndaki birçok vatansız birey ikamet statülerini yasal statüye sokamayarak ve dolayısıyla Rus vatandaşlığına başvuru yapma konusunda engellenerek kısır bir döngüye girmiştir.

Madde 14.4 kapsamındaki kolaylaştırılmış vatandaşlığa kabul usulünün Rusya Federasyonu'ndaki kalan tüm vatansızlık vakalarını çözmeyeceği anlaşıldığında, Göç Politikasına ilişkin Hükümet Komisyonu yeni çözümler bulmak amacıyla 2008 yılında yeniden aktif hale getirilmiştir. BMMYK'nin uygulama ortakları da dahil olmak üzere önde gelen Rus sivil toplum uzmanları³⁵ komisyona katılmıştır. Rusya Ulusal Yasama Organının Anayasal Denetim Komitesi eşzamanlı olarak aynı amaç doğrultusunda ayrı bir kanun taslağı üzerinde tartışmaktaydı. Resmi, uzun ömürlü bir çözüm bulunması gerektiğini onaylayan Rus Hükümeti, belli kategorilerdeki vatansız kişiler için Rusya Federasyonu vatandaşlığı ve ikamet izinlerinin edinilmesini kolaylaştırmak amacıyla ilave usuller getirmek üzere Aralık 2011 tarihli Bakanlar Toplantısında taahhütte bulunmuştur.³⁶

Rus parlamentosu, Kasım 2012 tarihinde 2002 tarihli Vatandaşlık Kanununda ilave değişiklikleri yürürlüğe koymuştur (2002 değişiklikleri).³⁷ Bu reformda, vatansız eski Sovyet vatandaşları da dahil olmak üzere belli gruplar için kolaylaştırılmış vatandaşlığa kabul usulleri oluşturulmuştur ve vatandaşlık için başvuranların Rusya Federasyonu'nda ikamet kaydına ilişkin kanıt sundukları tüm gereklilikleri ortadan kaldırarak 2002 tarihli Vatandaşlık Kanununda yer alan Madde 14.4'ten kaynaklanan sorun üzerinde durulmuştur. Kolaylaştırılmış vatandaşlığa kabul usulleri, 2002 tarihli Vatandaşlık Kanununda yer alan Madde 14.4'te belirtilenlere benzerdir, yani, 5 yıl kesintisiz ikamet kanıtı, kendine yeterlilik araçlarına ilişkin kanıtlar ve Rus dili yeterliliği gerekliliklerinden feragat edilmiştir. Ayrıca, değiştirilmiş kanunun 41.1.e sayılı Maddesinde kolaylaştırılmış vatandaşlığa

³⁴ Bu, ilk olarak "1974 tipi SSCB pasaportlarının geçerliğinin 1 Ocak 2006'ya kadar uzatılmasına" ilişkin 731 sayılı Devlet İlke Kararı aracılığıyla yapılmıştır. Bu zaman sınırından sonra dahi, Rus yetkililer, 2009 yılı basitleştirilmiş vatandaşlığa kabul usulleri aracılığıyla tabiiyetin kazanılması amacıyla, süresi dolan Sovyet pasaportlarını da uygun kimlik olarak kabul edeceklerini BMMYK'ye belirtmişlerdir.

³⁵ Kanun reformu görüşmelerinin daha detaylı değerlendirmesi için, Sivil Destek Komitesi Başkanı ve Memorial Human Rights Center üyesi olan Svetlana Gannushkina tarafından hazırlanan Avrupa Vatansızlık Ağı internet sitesinde yer alan "Innovations in Russian Legislation on Citizenship" başlıklı ve 20 Mart 2013 tarihli blog yazısına şu bağlantıdan bakınız: <http://www.statelessness.eu/blog/innovations-russian-legislation-citizenship>.

³⁶ Rusya Federasyonu'nun taahhütünün tam metni için: UNHCR, *Pledges 2011: Ministerial Intergovernmental Event on Refugees and Stateless Persons (Geneva, Palais des Nations, 7-8 December 2011)*: <http://www.unhcr.org/4ff55a319.html>.

³⁷ "Rusya Federasyonu Vatandaşlığına ilişkin Federal Kanunda değişiklikler yapılması"na ilişkin 182-FZ sayılı ve 12 Kasım 2012 tarihli Federal Kanun.

kabul, idari hata nedeniyle çıkarıldığına karar verildiği için sonradan iptal edilen Rusya Federasyonu pasaportuna sahip eski SSBC vatandaşlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

SSBC pasaportlarının kaybolma ya da zilyetliğine ilişkin engellerin üzerinde uygulamada nasıl durulacağı belirsiz olsa da, Vatandaşlık Kanununda yapılan 2012 değişiklikleri ile Rusya Federasyonu'nun kendi bölgesinde vatansızlığı çözme niyetinde olduğu doğrulanmıştır.

Türkmenistan

- Tabiiyetleri belirlenmemiş olan binlerce eski SSBC vatandaşının uzun süredir devam eden durumlarına çözüm getirmek üzere **Türkmenistan Hükümetinin siyasi ve operasyonel girişimi, kimlik belirleme ve kayıt kampanyasına** güçlü bir şekilde dahil olması yoluyla ortaya konmuştur.
- 11,000 uzun vadeli mültecinin vatandaşlığa kabul edilmeye yönelik olarak kimliğinin belirlenmesi ve kayıt altına alınmasına ilişkin olarak **BMMYK ile yapılan işbirliği aracılığıyla yetkililer teknik uzmanlık kazanmıştır** (2004-2005).
- **2007-2010** arasında Türkmenistan yetkilileri tarafından yapılan **ilk kayıt çalışmasında** tabiiyeti belirlenmemiş 4,000 kadar birey bulunmuştur. Kayıt altına alınan bireyler, Devletin incelemesi için (kişisel durumlarına bağlı olarak) **vatandaşlığa kabul ya da ikamet statüsü başvurularını tamamlamış ve kayıt ettirmiştir**.
- Vatansızlığa ilişkin olarak BMMYK ve Türkmenistan arasında 2008 yılında başlayan **diyalog**, Türkmenistan ve BMMYK arasında **2010 tarihinde Vatansızlığın Önlenmesi ve Azaltılmasına İlişkin Ortak Faaliyetlere Yönelik Eylem Planının kabul edilmesine** öncülük etmiştir.
- **Devlet, kayıt kampanyasını çok taraflı paydaşları olan işbirlikçi bir süreç olarak 2011 yılında tekrar başlatmıştır**. Devlet ve sivil toplum yetkililerinden oluşan ve hukuk uzmanlarını da içinde barındıran **sabit ve gezici kayıt ekipleri** kayıt ve başvuru süreçlerinde bireylere yardım etmek amacıyla **konuşlandırılmıştır**.
- **BMMYK**, bazı bireylerin kendi vatandaşları olarak değerlendirilip değerlendirilmediğinin doğrulanmasına yardımcı olmak üzere **Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin elçilikleri ve temsilcileri ile irtibat ve iletişim kurmuştur**.

Vatansız kişiler de dahil olmak üzere Türkmenistan'da tabiiyeti belirlenmemiş kişilerin profili

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takiben 20 yıldan fazla bir süre boyunca, düzensiz oturma izniyle ve geçerli kimlik belgeleri olmaksızın birçok kişi Türkmenistan'da yaşamaya devam etmiştir. Çoğu kişi Sovyetler Birliği zamanında ya da SSCB'nin dağılmasından hemen sonraki yıllarda Türkmenistan'a taşınmıştır ve bu kişilerin eski Sovyet cumhuriyetleri ile de bağları bulunmaktadır. Bu kişilerin çoğunun tabiiyeti belirsizdir ve çoğunun da vatansız olduğu düşünülmektedir. Bazıları şehirlerde yaşarken büyük çoğunluğu Özbekistan sınırındaki kuzey ve kuzeydoğu bölgelerindeki tarımsal alanlarda ikamet etmektedir. Bu kişilerin doğum, soy, önceki ikametleri ya da evlilikleri temelinde birçok ülke ile bağlantıları mevcuttur ve bu da kişilerin tabiiyetlerinin doğrulanmasını karmaşık bir hale getirmektedir. Türkmenistan çifte vatandaşlığa izin vermemektedir ve 1993 yılında kabul edilen ve halen yürürlükte olan vatandaşlık düzenlemelerine göre, Türkmen vatandaşlığı için başvuran kişinin, bağlantılı olduğu diğer ülkelerin vatandaşlığına sahip

olmadıklarını gösteren belge sunması gerekmektedir.

Özbekistan ile bağları olan kişiler belli sorunlarla karşılaşmaktadır. Türkmenistan ve Özbekistan, sınırlarının belirlenmesini 2000 yılı başlarında sonlandırmıştır ve Türkmenistan'ın kuzeydoğu sınır bölgesinde ikamet eden birçok kişi her iki ülkenin de belirlenmiş bir tabiiyetini almaksızın kalmıştır. Özbekistan'ın vatandaşlık kanununa göre, ülke dışında daimi ikametleri olan ülke vatandaşlarının ülkeden ayrılmalarını takiben 5 yıl içinde bir Özbek konsolosluğuna kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Bunun yapılmaması halinde, Özbek vatandaşlığı geri alınacaktır. Türkmenistan'da bulunan Özbek kökenli birçok kişi bu hükümden haberdar değildi ve Özbek tabiiyetlerini muhafaza etmek için gerekli adımları atmamışlardı.

Türkmenistan'da bulunan ve önceden vatansız olan kişiler, Aşgabat'ta BMMYK tarafından desteklenen bir kayıt uygulamasını takiben vatandaşlık kazanmışlardır. © BMMYK/ B. Baloch

Etnik Türkmen mültecilerin vatandaşlığa kabulüne ilişkin 2004-2005 yılı kayıt kampanyası

Ekim 2004'ten Şubat 2005'e dek, on yıl veya daha öncesinde bir zamanda Türkmenistan'a yerleşmiş olan tüm mültecileri belirlemek ve kayıt altına almak amacıyla, Türkmen Hükümeti ile BMMYK ortak bir kayıt uygulaması (2004-2005 Mülteci Kayıt Kampanyası) gerçekleştirmiştir. Bu kişilerin bazıları, 1994 tarihinde kendilerine oturma izni verilen ve Afganistan'dan gelen etnik Türkmenler iken, çoğunluğu 1992 ve 1997 yılları arasında Tacikistan'daki silahlı çatışmadan kaçarak Türkmenistan'a gelen etnik Türkmenlerdi.

2004-2005 Mülteci Kayıt Kampanyası esnasında BMMYK tarafından Türkmen Hükümetine, örneğin toplanacak biyografik verilerin türüne ilişkin girdiler sağlanarak teknik tavsiye sunulmuştur. BMMYK; gezici birimlerin etkilenen nüfusa erişmelerine ve kaydı gerçekleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla yazılım, araba, dizüstü bilgisayarlar, kameralar,

yazıcılar ve fotokopi makineleri de dahil olmak üzere lojistik destek ile materyal desteği de sağlamıştır. Uygulama tamamlandığında, söz konusu bireyler için en iyi kalıcı çözümü bulmak amacıyla Hükümet ile müzakereler gerçekleştirilmiştir. Ağustos 2005 tarihli Başkanlık Kararnamesi, 11,220 mülteci olmak üzere toplamda 16,298 kişinin vatandaşlığa alınmasını sağlamıştır.

Türkmen Devletin vatansızlığa çözüm bulma girişimi ve BMMYK ile işbirliği

Türkmen Devleti, 2004-2005 Mülteci Kayıt Kampanyası ile kazandığı tecrübeyle, statülerini düzenleme altına almak ve vatansızlığı azaltmak amacıyla, Türkmenistan'da tabiiyetleri belirlenmemiş kişilerin kimliklerini belirlemek için adım atmıştır. Hükümet yetkilileri, bireylerin aşağıdaki kategorilerden hangisine ait olduğunu tespit etmek için bir plan belirlemiştir:

- 1992 Vatandaşlık Kanunu hükümleri uyarınca Türkmen tabiiyetine sahip olanlar.
- Yabancı yetkililerden alınan ve bir başka Devletin vatandaşı olduklarını gösteren geçerli pasaportları ya da belgeleri olan bireyler de dahil olmak üzere bir başka devletin tabiiyetine sahip olan kişiler.
- Vatansız kişiler.

Bireyin durumuna bağlı olmak üzere, kimlik belirleme ve kayıt kampanyasının amacı; Türkmen tabiiyetine sahip olanların vatandaşlıklarını doğrulayan belgelendirmeyi sağlamak, başka ülkelerin vatandaşı olanlara daimi ikamet statüsü vermek ve vatansız kişiler için Türkmenistan'da vatandaşlık için başvuru fırsatı vermektir.

Türkmen yetkililer, 2007 yılında tabiiyeti belirlenmemiş kişileri belirlemeye ve kayıt altına almaya başlamıştı. Yetkililer, kişisel verileri kayıt altına alınan tüm bireylerin tabiiyetlerini belirlemek, statülerini yasallaştırmak ya da vatandaşlık için başvurmak üzere eş zamanlı olarak ilgili başvuruları yapacağı sınırlı bir süreç belirlemiştir. Yerleşim yerlerine gitmeleri, bireyleri kayıt altına almaları ve yerinde tamamlandıktan sonra basılıp imzalanacak ve doldurulacak olan başvuru formlarını elektronik olarak doldurmaları için Devlet tarafından göç yetkililerinin oluşturduğu gezici gruplar oluşturulmuştur.

Türkmenistan bu programı bazı ilave materyal desteğinin yanı sıra 2004-2005 yıllarındaki Mülteci Kayıt Kampanyası'nda BMMYK ile çalışarak kazandığı beceriler, tecrübe ve materyaller ile başlatmıştır. 2007 ve 2010 yılları arasında Devlet, tabiiyeti belirlenmemiş olan yaklaşık 4,000 kişiyi kayıt altına almıştır. Ancak, yetkililer, etkilenmiş nüfusun tümüne ulaşamamıştır ve ilgili tüm bireyleri belirlemek ve kayıt altına almak için ve ayrıca düzensiz statülerine çözüm getirmek üzere bireysel vakalara ilişkin gerekli analizi yapmak için ilave kaynaklara ihtiyaç duymuştur.

Bu kimlik belirleme ve kayıt çalışması başlatıldıktan sonra, yetkililer çalışmalarının ölçeğini nasıl büyüteceklerini ve ilgili süreci nasıl iyileştireceklerini tartışmak üzere BMMYK ile iletişime geçmiştir. BMMYK, 2008 yılında mülteciler ve vatansız kişilerle ilgili olan mevzuatın ve idari uygulamaların iyileştirilmesi ve uyumlu hale getirilmesine yönelik tavsiyeleri geliştirecek bir kurumlar arası forum olan Mevzuatın İyileştirilmesine İlişkin Bakanlıklar Arası Çalışma Grubu'na katkıda bulunmaya başlamıştır. Şubat 2009 tarihinde, BMMYK ve Demokrasi ve İnsan Hakları Ulusal Enstitüsü tarafından düzenlenen Vatansızlık başlıklı Yuvarlak Masa Toplantısı'nda devlet yetkilileri bir araya gelmiş ve Türkmenistan'daki vatansızlık konusuna dair çözümlere ilişkin fikir teatisi yapmışlardır. Daha sonra, BMMYK tarafından Aralık 2009 tarihinde Aşkabat'ta Orta Asya Bölgesel Vatansızlık Konferansı düzenlenmiştir.

Bu kapasite oluşturma faaliyetlerinin sonucunda Türkmen Hükümeti, Aralık 2010 tarihinde

Türkmenistan'da Vatansızlığın Önlenmesi ve Azaltılmasına ilişkin Ortak Faaliyetlere Yönelik Eylem Planını kabul etmiştir. Bu durum, tabiiyeti belirlenmemiş kişilerin kimliklerinin belirlenmesi ve kayıt altına alınmasının tamamlanmasına ve sonrasında ilgili kanunların incelenmesi ve değiştirilmesine ilişkin olarak BMMYK ile işbirliğine yönelik bir çerçeve oluşturmuştur.

2011 kimlik belirleme ve kayıt kampanyası

2011 tarihli kimlik belirleme ve kayıt kampanyası (2011 Kampanyası), Devletin 2007'den 2010'a dek olan çalışmalarını çoğaltmak ve tamamlamak için planlanmıştır. Bu kampanya, Türkmen Dışişleri Bakanlığı, Türkmenistan Devlet Göç Hizmetleri (SMST), İçişleri Bakanlığı, Milli Güvenlik Bakanlığı ve BMMYK arasında gerçekleştirilen ortak bir girişim olarak başlamıştır. BMMYK'nin ulusal STK ortağı olan ve hukuk klinikleri işleten ve kayıt süreci aracılığıyla bireylere yardımcı olan Keik Okara, hedef nüfusun duyarlı hale getirilmesinde yardımcı olan ve kayıt ekiplerinin çalışmalarını kolaylaştıran yerel yetkililer ve köy idareleri ve kayıt süreci aracılığıyla kimlikleri belirlenen kişilerin kendi vatandaşları olup olmadığını doğrulayan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin büyükelçilikleri de projeye dahil edilen ilave paydaşlar arasındadır.

BMMYK Ülke Temsilcisinden, Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Birimi Başkanı, Devlet Göç Hizmetleri bakan yardımcıları ve Keik Okara Direktörü'nden oluşan Danışma Kurulu'nun yanı sıra BMMYK ulusal koruma personelinin bir üyesinden, Devlet Göç Hizmetleri Vatandaşlık Birimi Başkanı'ndan ve Keik Okara Yardımcı Direktöründen oluşan bir Görev Gücü oluşturularak koordinasyon sağlanmıştır. Kampanya, aşağıda ana hatlarıyla belirtildiği şekilde üç ayrı aşamada ortaya konmuştur:

AŞAMA 1: KAYIT ÖNCESİ: EĞİTİM VE FARKINDALIK OLUŞTURMA

Kayıt kampanyasını yürütecek ve yerel yetkililer arasında konuyla ilgili farkındalık oluşturacak personelin istihdamı ve eğitimi kayıt öncesi aşamasının hedefleri arasında yer almıştır. Ülkeleri ile bağları olan kayıtlı bireylerin tabiiyetine ilişkin sorulara yanıt verebilmek üzere hazırlanmaları için Bağımsız Devletler Topluluğu temsilcilerine bilgi verilmesi de bu aşamaya dahildir.

BMMYK ve Türkmen Hükümeti; Türkmenistan Devlet Göç Hizmetleri yetkilileri, STK temsilcileri ve kampanyada yer alacak hukuk kliniği avukatları için eğitim düzenlemiştir. Bu bireylere, mülakat teknikleri ile elektronik kayıt ve başvuru formları doldurulurken sorulacak sorular hakkında bilgi verilmiştir. Daha önceki kayıt uygulamalarından çıkarılan derslere uygun hareket ederek, etkilenen bireylerle iletişim kurmak üzere dil becerilerine sahip oldukları için ekibin personeli yerel nüfustan istihdam edilmiştir.

Bu ilk aşamada ayrıca bir bilgilendirme kampanyası da başlatılmıştır. Hem Türkmen dilinde hem de Rus dilinde broşürler ve posterler hazırlanmıştır. Türkmenistan Devlet Göç Hizmetleri, BMMYK ve Keik Okara personeli yerel yetkililerle görüşmeler yapmak ve kampanyaya ilişkin farkındalığı artırmak amacıyla ülke genelinde seyahatler gerçekleştirmiştir. Kayıt yapılacağı tarihlerde bilgi materyallerini dağıtma ve bilgi verme açısından yerel yetkililerin yardımcı olması istenmiştir.

AŞAMA 2: KAYIT AŞAMASI

2001 Kampanyasının kayıt aşaması 6 Mayıs – 3 Temmuz 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir ve bazı kişiler Ağustos 2011 tarihine dek kaydolmaya devam etmiştir. Bu aşama esnasında, sabit ve gezici ekipler başkent Aşkabat'ın yanı sıra tüm illeri kapsayan 70 kayıt noktasına konuşlandırılmıştır. En çok sayıda kayıt ekibi, Özbek sınırı boyunca yer alan kuzey ve kuzeydoğu bölgesindeki Daşoğuz ve Lebap'ın iki ilçesinde yer almıştır.

Kayıt, elli beş çalışan tarafından yürütülmüştür. Bunların 24'ü Türkmenistan Devlet Göç Hizmetinin, 7'si örgütün hukuk kliniklerinin avukatları olmak üzere kalanı Keik Okara'dan gelen

çalışanlardır. Her sabit ya da gezici ekipte bir Türkmenistan Devlet Göç Hizmeti yetkilisi ve bir Keik Okara temsilcisi yer almıştır.

Her il merkezine, orada ya da çevre ilçelerde yaşayan etkilenen kişileri kabul etmek, kaydetmek ve bu kişilerle mülakat yapmak üzere sabit ekipler yerleştirilmiştir. Gezici ekipler, kırsal alanlarda konuşlandırılmıştır. Yakın yerlerde yaşayanlara yardımcı olmak üzere her kırsal alan kesimine bir kayıt ekibi yerleştirilmiştir. Daha uzak yerlerde yaşayan etkilenen kişilere yönelik olarak, her bir bucağın yöneticileri ilçe düzeyinde işlem yapan gezici ekiplere erişebilmeleri için bu kişilerin ulaşımını sağlamıştır. Tabiiyeti belirlenmemiş kişiler vatandaşlık başvuru formunu doldururken, başka bir Devletin tabiiyetinde olduğuna dair belgesi olan kişiler daimi oturma izni başvuru formunu doldurmuştur.

AŞAMA 3: KAYIT SONRASI AŞAMA: BAŞVURULARIN İNCELENMESİ VE TABİİYETİ OLUP OLMADIĞINI DOĞRULAMAK AMACIYLA ELÇİLİKLERLE İRTİBAT KURULMASI

Kayıt aşamasında bilgi toplandıktan ve Aşkabat'ta bulunan Devlet Göç Hizmetlerine iletdikten sonra, Türkmen yetkililer başvuruda bulunanların geçmiş bilgilerine ve güvenlik durumlarına ilişkin kontrollerini yapmaya başlamıştır. Bu kontroller Haziran 2011 tarihinde başlamıştır ve halen devam etmektedir.

Aynı zamanda, BMMYK ve Keik Okara kayıt altına alınmış kişilere bir tabiiyete sahip olup olmadıklarına dair teyit alınması konusunda yardımcı olurken Türkmen yetkililer de başvuruları incelemeye başlamıştır. BMMYK ve Keik Okara tarafından, Aşkabat'ta da konsolosluk aracılığıyla, her Bağımsız Devletler Topluluğu ülkesinin elçiliğinde “kabul günleri” düzenlenmiştir. Bu etkinlikler esnasında, kendi bireysel durumlarını danışmak üzere elçilik yetkilileri ile görüşecek olan kişilere avukatlar refakat etmiştir. Aşkabat'ta konsolosluk bulunmayan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden biriyle bağları olan kişiler için Türkmen Hükümeti, bu ülkelerden olan başvuru sahiplerinin bir listesini BMMYK'ye vermiştir. BMMYK de kişilerin tabiiyetini doğrulamak üzere yetkili kişilerle iletişim kurma konusunda yardımcı olmaları için ilgili ülkelerde bulunan ofisleriyle iletişime geçmiştir. BMMYK, bu tür sorguların sonuçlarını Aşkabat'ta bulunan Türkmen yetkililere iletmıştır. Başlangıçta, BMMYK vatandaşlığa ilişkin bu tür kanıtların ve başvurularının alınmasına ilişkin masraflarını karşılamıştır ancak 2013 yılında vatandaşlığa alınma ücretinden muafiyet konusunu müzakere etmeye başlamıştır.

Sonuçlar

Temmuz ve Ekim 2011 tarihlerinde, Türkmen Devlet Başkanı sırasıyla 1,590 ve 1,728 vatansız kişinin vatandaşlığa geçmesini sağlayan iki kararnameyi peşpeşe imzalamıştır. 2011 yılında vatandaşlığa alınan 3,318 kişinin tümü 2007-2010 kayıt çalışması kapsamında vatandaşlık başvurularını yapmıştır.

2011 kampanyası esnasında, tabiiyeti belirlenmemiş olan yaklaşık 8,300 kişi kayıt altına alınmıştır. BMMYK ve ortakları, 2013 yılının sonuna kadar bu kişilerden 6,158'ine vatandaşlık başvurularını kaydettirmeleri ve vatandaşlık statülerinin onaylanması talepleri konularında yardımcı olmuştur. 2011 yılında kayıt altına alınan geri kalan 2,143 kişi ise vatandaşlıklarına ilişkin elçiliklerden gelecek onayı beklemekteydi. 2007 yılından kalan 680 kadar vaka ise çözümsüz olarak kalmıştır.

25 Ekim 2013 tarihinde, bir başka başkanlık kararnamesi ile 609 vatansız kişiye Türkmen vatandaşlığı verilmiştir. Bu kişilerin çoğu 2007-2010 kayıt çalışmaları esnasında ve bazıları da 2011 uygulamasında kayıt altına alınmıştır.

2011 kampanyasındaki başvurular devam ederken, Türkmen Hükümeti ve BMMYK de ortak eylem planlarının hedeflerini takip etmeye devam etmektedir. Türkmenistan, Aralık 2011’de Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi’ne ve Ağustos 2012’de Vatansızlığın Azaltılmasına Dair 1961 Sözleşmesi’ne taraf olmuştur. Haziran 2013’te, vatansızlığı önlemek üzere çeşitli tedbirleri kapsayan yeni bir Vatandaşlık Kanunu kabul edilmiştir. Türkmenistan Hükümeti, BMMYK ve IOM tarafından Haziran 2014 tarihinde vatansızlık ve göç üzerine düzenlenen konferansın yan etkinliğinde ilaveten 786 vatansız kişi vatandaşlığa alınmıştır. Böylece, 2011 ve 2014 yılları arasında, önceden vatansız olup da Türkmen tabiiyetine geçen kişilerin toplam sayısı yaklaşık 5,000 kişi olmuştur.

Vietnam

■ **2000 yılında, Vietnam Başbakanı tarafından**, ülkede bulunan ve önceden Kamboçyalı mülteciler olan vatansız kişilerin vatandaşlığa alınmasının değerlendirilmesini tavsiye eden **bir yönerge çıkarılmıştır**.

■ **BMMYK tarafından gerçekleştirilen yüksek düzeyli sosyal yardım ile**, vatansızlık konusuna ilişkin olarak diğer BM kuruluşları ve Vietnam’daki diplomatik topluluk arasında farkındalık oluşturulmuştur ve bu da sorunun çözülmesinin bir öncelik olduğu konusunda **fikir birliğine varılmasına** yardım etmiştir.

■ **BMMYK**, durumu çözmek için **siyasi iradeye dayanarak**, vatansız Kamboçyalılar’ın vatandaşlığa alınmasını kolaylaştırmak amacıyla çalıştaylarda Hükümete **teknik ve operasyonel tavsiyeler sunmuştur**. Bu çalıştaylar, bu grup için vatandaşlığa alınmanın rahatlatılmasını öneren bir **Operasyonel Plan geliştirilmesine** yardımcı olmuştur.

■ **Rahatlatılmış vatandaşlığa alma gerekliliklerine** ilişkin örneklere şunlar dahildir: önceden Kamboçyalı mülteci olanların tümünün vatansız olarak kabul edilmesi (önceki tabiiyetten feragat eden bireysel beyan gerekliliğinin sona ermesi); doğum belgelerinin gerekli tutulmasının yerine doğum tarihi ve yeri konusunda yeminli ifadenin kabul edilmesi ve vatandaşlığa alınma ücretinden muaf tutulma.

■ BMMYK, vatansızlığın artmasına neden olan **Vietnam vatandaşlık kanunlarındaki boşlukların geniş kapsamlı bir değerlendirmesini** yapmıştır. Bu durum, başarısız evlilikleri olan ve çözülmesi gereken bir konu olarak, yabancı birisiyle evlendikten sonra yeni bir tabiiyete geçmeden kendi tabiiyetlerinden feragat eden **Vietnamlı kadınlar arasındaki vatansızlığın tespit edilmesine** neden olmuştur.

■ Vatansızlığın önlenmesine ilişkin uluslararası standartlara yönelik farkındalık oluşturulması, **vatansızlığa karşı birçok tedbiri kapsayan ve gözden geçirilmiş 2009 tarihli Vatandaşlık Kanunu’nu** kabul etmesi için Vietnam Hükümetinin teşvik edilmesine yardımcı olmuştur.

Vatansızlık durumları

Vietnam, 1975 yılında Kızıl Kimerlerin iktidara gelmesinden sonra komşu ülke Kamboçya’dan gelen on binlerce mülteciye ev sahipliği yapmıştır. 1994 yılında BMMYK, Kamboçyalı mülteci kamplarına yaptığı yardımı kestiğinde, önceden Kamboçyalı mülteci olan yaklaşık 9,500 kişinin Vietnam’da kaldığı tahmin edilmektedir.³⁸ Bu kişilerin yaklaşık 2,500’ü önceki BMMYK kamp

³⁸ Kamboçya çatışmasının, 1989 ve 1990’daki Kamboçya’ya ilişkin Paris Konferansı’nda çözülmesine ilişkin siyasi müzakereler, Ekim 1991 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin gözetimi altında Kamboçya ve 18 diğer ülkenin Kamboçya Çatışmasının Kapsamlı Politik Çözümü Antlaşması’nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu Antlaşmaya göre,

alanlarında yaşamaya devam etmiştir ve tahminen 7,000 kişinin de Ho Şi Min şehrindeki kentsel topluluklara entegre olduğu düşünülmektedir. Vietnam'da bulunan Kamboçyalı mültecilerin birçoğu etnik Çin soyundandır. Belirsiz bir geleceğin tam merkezindeki gerçek, Kamboçya'nın bu kişileri kendi vatandaşları olarak düşünmeyip vatansız hale getirmesi olmuştur. BMMYK ülke ofisi ve Vietnam Hükümeti, bu gruba yönelik süregelen bir çözüm bulma ihtiyacı üzerinde tartışmıştır. 2002 yılında, Başbakan tarafından, Vietnam'da ikamet eden eski Kamboçya mültecilerinden geriye kalanların vatandaşlığa alınmasının düşünülmesini tavsiye eden bir yönerge çıkarılmıştır.

Eski Kamboçya mültecilerinin kötü durumu, vatansızlığı artıran vatandaşlık kanunundaki boşlukları gözden geçirmek üzere Vietnam Hükümetini teşvik etmiştir. Bununla ilgili olarak BMMYK 2005 yılında, Vietnam'daki vatansızlık durumuna odaklanmak amacıyla bir koruma görevlisi çalıştırmak üzere Surge konuşlandırma programını kullanmaya başlamıştır.

Yeni kırmızı aile cüzdanlarının verdiği haklar hakkında sorular soran önceden vatansız olan kişiler, 35 yıl boyunca vatansız olan Tran Hoang Phuc'un etrafında toplanmış. © BMMYK / K. McKinsey

Yabancılarla evlenmek amacıyla Vietnam'dan ayrılan Vietnamlı kadınların vatansızlık durumunun çözüm bulunması gereken bir başka acil konu olduğu anlaşılmıştır. 2005 yılında, Vietnam ve Fransız Hükümetleri, Vietnamlı kadınların yabancılarla yaptıkları "finansal evlilikler" olayının üzerinde duran uluslararası bir konferansı ortaklaşa düzenlemişlerdir.³⁹ Vietnam Adalet Bakanlığı'nın tahminlerine göre, 1997 ve 2005 yılları arasında 180,000'den fazla Vietnamlı kadın, yabancılarla evlenmiştir ve 2005 ve 2009 yılları arasında her yıl yabancılarla en az 10,000 ilave evlilik daha gerçekleştirilmiştir. Vietnamlı kadınların çoğunluğu, yabancı eşleriyle evlenmek amacıyla yurtdışına taşınmıştır. Kadının, yeni ikamet ettiği ülkede yeni eşinin tabiiyetini alması bir normdu. Çoğu Asya ülkesinde çifte vatandaşlık yasak olduğu için Vietnamlı bazı kadınlar, yabancı

Kamboçya, yurtdışından gelecek Kamboçyalı mültecilerin gönüllü geri dönüşüne ve entegrasyonuna olanak sağlayan bir ortam yaratmayı taahhüt etmiştir ve Birleşmiş Milletler'in de Kamboçyalı mültecilerin ülkelerine geri gönderilmelerine yardımcı olması istenmiştir. 1970'lerde Kamboçya'ya kaçan kişilerin artık uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı düşünülmüştür.

³⁹ 25'inden 17 Mayıs 2005'e kadar Hanoi'de düzenlenen ve « *Les aspects pratiques du Droit international privé des personnes, de la famille et des biens* » başlıklı bu bölgesel konferansta yapılan sunumların (« *Receuil des Interventions* ») basılmış hali BMMYK'nin Vatansızlık Birimi'nde dosyaya geçirilmiştir.

eşlerinin tabiiyetini almak üzere başvuru yapmak amacıyla Vietnam vatandaşlıklarından feragat etmiştir.

Ancak, Vietnamlı kadınlar ile yabancı erkekler arasında gerçekleştirilen evliliklerin yaklaşık %10'u boşanma ile sonuçlanmıştır. Vietnam tabiiyetlerinden feragat eden ve yabancı eşinin tabiiyetine geçme sürecini tamamlayamayan ya da yeni kazandıkları yabancı tabiiyetlerini, evliliklerinin sonlanması üzerine otomatik olarak kaybeden Vietnamlı kadınlar vatansız olarak kalmışlardır. 2006 yılında, Vietnam Hükümeti, en az 3,000 kadının bu tür koşullardan dolayı Vietnam'a geri döndüklerini ve vatansız olduklarını öngörmüştür. Yurtdışında doğan ve tabiiyeti belirlenmemiş olan en az 3,000 çocuk da bu kadınlarla beraber gelmiştir.

Vietnam'da vatansızlığı azaltmak ve önlemek amacıyla BMMYK şu üç önceliği tespit etmiştir: Vietnam'da yaşayan ve eski vatansız Kamboçya mültecilerinin vatandaşlık statülerinin çözümlenmesi; bir yabancıyla evlenerek Vietnam tabiiyetlerinden feragat eden ve vatansız kalan kadınlar için çözüm üretilmesi ve yasal boşlukları doldurmak ve böylece yeni vatansızlık vakalarının önüne geçmek amacıyla Vietnam vatandaşlık mevzuatı reformunun teşvik edilmesi.

Vatansızlığı ele almak amacıyla reformu teşvik etmek için uluslararası katılım ve teknik destek

Vietnam'daki temel vatansızlık durumları tespit edildiğinde, sonraki adım vatandaşlık kanununda ve ilgili politikalarda reform yapılması için çalışmak olmuştur. Bu amaç, Vietnam Hükümeti ile uluslararası topluluğun tedbirli ancak önemli taahhütleriyle kısmen gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, teknik tavsiyelerin ve siyasi teşviğin yönlendirilmesi konusunda BMMYK önemli ve süregelen bir rol oynamıştır. 2006-2008 döneminde, önemli bir dönüm noktası ortaya çıkmıştır. 2006 yılında BMMYK Vietnam Hükümeti ile birlikte vatansızlık konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla BMMYK Bölgesel Büro Direktörü'nün, Korumadan Sorumlu Yüksek Komiser Yardımcısının ve Yüksek Komiser'in mektupları aracılığıyla da olmak üzere bir üst düzey erişim programını üstlenmiştir. BMMYK, vatansızlık konusunu hem Vietnam'daki uluslararası diplomatik topluluğun gündemine hem de BM'nin ülkede faaliyet gösteren diğer kuruluşlarının gündemine taşımayı başarmıştır. Sonuç olarak, vatansızlık konusunu çözmek üzere Vietnam Hükümetini teşvik eden konuşma gündemi noktalar, Mayıs 2006 tarihinde ülkeyi ziyarete geldiğinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin konuşmasında yer almıştır.

Aynı yıl, Vietnam Hükümeti, vatansız eski Kamboçya mültecilerinin vatandaşlığa alınmasına ilişkin yenilenmiş çözümlerini ifade etmiştir. Bu, BMMYK ve hükümet arasında gerçekleştirilen bir dizi çalıştay ve toplantı ile birlikte BMMYK'nin daha teknik ve operasyonel bir düzeyde dahil olma aşamasını başlatmıştır. 2006 yılında birçok toplantı gerçekleştirilmiştir ancak Kasım 2007'de çok paydaşlı bir çalıştayda önemli bir ilerleme ortaya çıkmıştır. Çalıştay katılımcıları, vatansız Kamboçyalı mültecilerin Vietnam kanunları kapsamında mevcut olan olağan vatandaşlığa kabul usullerinden faydalanmalarını önleyen engelleri tespit etmişlerdir ve bu zorlukların üstesinden gelmek amacıyla istisnai usullerin kabul edilmesini önermişlerdir.

Söz konusu çalıştay, vatansız Kamboçyalı mültecilerin vatandaşlığa alınmasına yönelik bir Operasyonel Plan geliştirilmesi ile sonlanmıştır. Bu plan, 4 Aralık 2007 tarihinde Vietnam Başbakan Yardımcısı tarafından onaylanmıştır. Böylece, Operasyonel Planı uygulamak amacıyla oluşturulan bir Çalışma Grubunun 2008 yılındaki müteakip toplantılarının önü açılmıştır. Bu grup, Vietnam Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Kamu Güvenliği Bakanlığından yetkililerin yanı sıra Hükümet Ofisi ve Devlet Başkanlığı Ofisinden de katılımcılardan oluşmaktaydı.⁴⁰

⁴⁰ Çalışma Grubu, vatansız Kamboçyalı mültecilerin eski BMMYK kamplarında kalmaya devam ettiği Ho Şi Min kentinde ve Doung ve Binh Phuoc eyaletlerinde hem merkezi hem de yerel düzeyde olmak üzere ilgili yetkilileri belirlemiştir.

Eski Kamboçya mültecileri arasında vatansızlığı azaltmak üzere politika reformu

O zamanki Vietnam vatandaşlık kanuna göre, tabiiyet için başvuruların şunları sağlaması gerekiyordu: yabancı vatandaşlıktan feragat edildiğinin kanıtlanması, doğum belgesi, özgeçmiş, adli sicil belgesi, Vietnam dili yeterlik belgesi, belli bir süre için Vietnam'da sürekli ikamet edildiğini gösteren belge, başvuru sahibinin ikametgahına/mesleğine/gelirine ilişkin bilgiler ve işlem ücreti ödemesinde kullanılacak fonlar. Ancak, vatansız eski Kamboçyalı mültecilerin çoğu bu gereklilikleri yerine getiremiyordu. 30 yıldan fazla bir zaman önce Kamboçya'dan kaçan bu nüfus yaşlanmıştı ve çoğunluğu da okur-yazar değildi ve yoksuldu. Kamboçya'dan kaçtıkları koşullar dikkate alındığında, çoğunun doğum belgesi gibi kişisel belgeleri yoktu.

Ancak, en büyük engel yabancı tabiiyetten feragat edildiğine dair kanıt gerekliliği idi. Bazı kişiler, bu noktada Kamboçya Hükümetine ulaşmaya çalışmıştır. Kamboçya önceden mülteci olanları Kamboçya vatandaşı olarak kabul etmemesine rağmen, Vietnam kanunlarının gerektirdiği şekilde bu kişilerin önceki tabiiyetlerinden feragat ettiklerini onaylayan belgeleri düzenlemeyi reddetmiştir.

Operasyonel Plan ile birlikte vatandaşlığa kabulün önündeki tüm bu engeller için çözüm üretilmiştir. Vietnam Hükümeti, yabancı tabiiyetten feragat edildiğinin kanıtlanmasına ilişkin gereklilikle ilgili olarak, bu grupta yer alanların hiçbirinin Kamboçya vatandaşı olarak değerlendirilmediğine dair dokümantasyon bulmak amacıyla Kamboçya Hükümeti ile ikili görüşmeler başlatmıştır.⁴¹ Kamboçya Hükümeti, bu kişilere ilişkin kayıtları olmadığı cevabını vermiş ve bu kişileri Kamboçya vatandaşı olarak değerlendirmediklerini onaylamıştır. Vietnam Dışişleri Bakanlığı Vietnam'da kalan tüm Kamboçyalı mülteci nüfusunun vatansız olduğu ve yabancı tabiiyetten feragat belgesi gerekliliğinden muaf olduğu sonucuna varmıştır.

Diğer vatandaşlığa kabul gerekliliklerine ilişkin olarak, Kamboçya Hükümeti, ebeveynlik ve doğum tarihi ve yeri konularında doğum belgelerinin teslim edilmesini talep etmekten ziyade başvuru sahiplerinin yeminli beyanlarını kabul edeceği konusunda mutabık kalmıştır. Bu gruptaki kişileri ücretlerden muaf tutmuştur ve dil gerekliliğini yerine getirmek için de daha yaşlı kişilerin Vietnam'ın konuşma dilinde basit bir sözlü mülakatı geçmelerine olanak sağlamıştır. Ayrıca, Merkezi Hükümet bireysel başvuru sahiplerinin özgeçmişleriyle, adli sicil kayıtlarıyla, Vietnam'da sürekli ikamet ettiklerini gösteren belgeleriyle ve ikametgahları, meslekleri ve gelirlerine ilişkin diğer bilgilerle ilgili koşullarını incelemek amacıyla Ho Şi Min ve Binh Doung ve Binh Phuoc eyaletlerindeki yerel yetkililer ve bölge yetkilileri ile birlikte çalışma konusunda mutabık kalmıştır.

2008 ve 2009 yılları arasında, eski Kamboçya mültecilerini vatandaşlığa almak amacıyla Operasyonel Planı uygulamak üzere Ho Şi Min ve Binh Doung ve Binh Phuoc eyaletlerinde yerel düzeyde bakanlıklararası çalışma grupları oluşturulmuştur. Hükümet ilk olarak, halen iki ildeki ve Ho Şi Min'deki kamplarda yaşayan yaklaşık 2,000 kişinin vatandaşlığa alınması konusunda yoğunlaşmaya karar vermiştir. Üç yerel çalışma grubu tarafından, her bir il/eyalet için olmak üzere önceki BMMYK kamplarında yaşayan bireylerin isimlerini doğrulayan bir nüfus sayımını da kapsayan eylem planları geliştirilmiştir. Bilgi kampanyası yürütmek ve vatandaşlık başvurularını almak amacıyla gezici ekipler de oluşturulmuştur.

Temmuz 2010'da, Vietnam Hükümeti, ilk vatandaşlığa kabul törenini gerçekleştirmiştir ve Ho Şi Min'deki eski BMMYK mülteci kampında ikamet etmeye devam eden 287 eski Kamboçyalı mülteciyi Vietnam vatandaşlığına almıştır.⁴² 2010 yılının sonuna dek, Binh Doung ve Binh Phuoc eyaletlerindeki eski BMMYK kamplarında ikamet eden ilave 2,000 vatansız Kamboçyalı mülteciye

41 Bu, Vietnam Hükümetinin, Vietnam'daki Kamboçyalı mülteci nüfusu karşısında Kamboçya Hükümetinin pozisyonunu sorguladığı ve 2007 yılında Kamboçya ve Vietnam dışişleri bakanlıkları arasındaki yıllık toplantı esnasında takip edilmiştir.

42 Bakınız, UNHCR, *Vietnam 2,300 eski Kamboçyalı'nın vatansızlık belirsizliğine son veriyor*, 19 Temmuz 2010, şuradan ulaşabilirsiniz: <http://www.unhcr.org/4c447a796.html>.

de vatandaşlığa alma yoluyla Vietnam tabiiyeti verilmiştir.⁴³ Vietnam Hükümeti, kamplarda yaşayan başvuru sahiplerinden gelen vatandaşlık başvurularını incelerken ve onaylarken BMMYK de yeni vatandaşlardan oluşan bu grubun yerel entegrasyonunu teşvik etmek amacıyla Vietnam Çalışma, Maluller ve Sosyal İşler Bakanlığı (MOLISA) aracılığıyla 5 mikro projeye destek olmuştur. Bu projeler, eyaletlerdeki ve Ho Şi Min kentindeki kamplar arasında ulaşımı kolaylaştırmak için yol altyapılarının iyileştirilmesinin yanı sıra mesleki eğitim ekipmanı ve anaokulu eğitiminin sunulmasını da kapsamıştır.

Yabancılarla evlenen Vietnamlı kadınlar arasında da dahil olmak üzere vatansızlığı önlemeyi ve azaltmayı amaçlayan kanun reformu

Vietnam Hükümeti, eski Kamboçyalı mülteciler arasında vatansızlığı azaltmaya çalışmanın yanı sıra yabancılarla evlenen Vietnamlı kadınlar arasındaki vatansızlık konusuna da odaklanmaya karar vermiştir. Bunu, vatandaşlık kanununda reform yaparak ve vatansızlık konusuna karşı birtakım tedbirleri dahil ederek gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. 2006-2008 yılları arasında Vietnam Hükümeti ile yapılan çalıştaylar ve toplantılar aracılığıyla BMMYK, vatansızlığın önlenmesine ve azaltılmasına katkı sağlayan uluslararası yasal standartlarla ilgili farkındalığı artırmıştır. Bu bilgiyle, Vietnam Adalet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı 1998 tarihli vatandaşlık kanununda reform yapmak amacıyla Konsolosluk İlişkileri Dairesi ve Kamu Güvenliği Bakanlığı ile istişare halinde Göç Dairesi ve diğer yerel organlarda bir süreç başlatmıştır. Reformu yapılan Vietnam Vatandaşlık Kanunu 1 Temmuz 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁴⁴

2009 tarihli Vatandaşlık Kanunuyla birlikte, yabancılarla evlenen Vietnamlı kadınlar da dahil olmak üzere yurtdışındaki tüm Vietnamlılar için vatansızlığın önlenmesine yönelik önem arz eden bir takım iyileştirmeler getirilmiştir. Kanun metnine göre, Vietnam tabiiyetindeki kişi ikinci, yabancı bir tabiiyete geçtiğinde kendi Vietnam tabiiyetini artık otomatik olarak kaybetmeyecektir. Bu durum, kişinin kazanılan ikinci bir tabiiyeti kaybetmesi ama yalnızca yeni bir tabiiyete geçmek için kendi Vietnam tabiiyetinden feragat etmemiş olması halinde, kişinin vatansız kalma tehlikesini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, 2009 tarihli Vatandaşlık Kanununun 13. Maddesine göre, önceki vatandaşlık kanununa göre Vietnam tabiiyetlerini henüz kaybetmeyen yurtdışındaki Vietnamlı vatandaşlar, Temmuz 2014 tarihine kadar denizaşırı konsolosluk yetkililerine kayıt yaptırdıkları sürece Vietnam tabiiyetlerini muhafaza edebileceklerdir; sonrasında zaman sınırı Haziran 2014 tarihinde yapılan yasal değişiklikle kaldırılmıştır.⁴⁵

1998 ve 2009 tarihli Vatandaşlık Kanunlarına göre, Vietnamlı bir vatandaş ile bir yabancı arasındaki evlilik, boşanma ya da yasal olmayan evliliğin iptal edilmesi eylemi, ilgili kişinin ya da herhangi bir küçük çocuğun Vietnam tabiiyetini değiştirmeyecektir. Ancak, belgelendiği üzere, binlerce Vietnamlı kadın yabancılarla evlendikten sonra vatansız kalmıştır çünkü eşlerinin tabiiyetini almak ümidiyle kendi Vietnam tabiiyetlerinden feragat etmeyi seçmişlerdir. Maalesef, tabiiyet kaybetme durumunun yalnızca, ilgili kişinin diğer tabiiyeti kesinlikle kazandığında geçerli olmasını sağlayacak bir tedbir olmaksızın, feragat yoluyla Vietnam tabiiyetinin kaybedilmesi olasılığı 2009 tarihli Vatandaşlık Kanununun 27. Maddesinde muhafaza edilmektedir.

⁴³ Bakınız, BMMYK, Vatansızlık: Eski mülteciler vatandaşlık kazandı ve şimdi de ev sahibi olmanın hayalini kuruyorlar, 15 Eylül 2011, şuradan ulaşabilirsiniz: <http://www.unhcr.org/4e7204db6.html>.

⁴⁴ 24/2008/QH12 sayılı ve 13 Kasım 2008 tarihli *Vietnam Vatandaşlığına ilişkin Kanun* [Viet Nam], şuradan ulaşabilirsiniz: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ac49b132.html>. Ayrıca bakınız; *Vietnam Vatandaşlık Kanununun bazı maddelerini detaylı anlatan ve öncülük eden 22 Eylül 2009 tarihli ve 78/2009/ND-CP sayılı Kanun Hükmünde Kararname*, şuradan ulaşabilirsiniz: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b470b2d2.html>.

⁴⁵ Bakınız, 56/2014/QH13 sayılı v 24 Haziran 2014 tarihli Vietnam Vatandaşlık Kanunu. Tüm “ebeveynleri bilinmeyen ve Vietnam bölgesinde bulunan terkedilmiş yeni doğanların ve çocukların Vietnam tabiiyetine sahip olacaklarını” belirten 18. Madde de, 2009 kanunundaki ilave olumlu gelişmelere dahildir. Ayrıca, yeni kanunla birlikte, örneğin annesi, babası veya çocuğu Vietnamlı olan ya da Vietnam’ın kalkınması ve savunması da dahil olmak üzere Vietnam toplumuna fayda sağlayabilecek olan kişiler gibi, yabancıların ikinci bir tabiiyet olarak Vietnam tabiiyetini almak üzere başvuru yapabilecekleri kısıtlı koşullar da getirilmiştir.

Yine de, bir yabancıyla evlenerek vatansız kalan Vietnamlı kadınların durumu üzerinde durmak amacıyla, 2009 tarihli kanunun 7(2) sayılı Maddesinde şu konu netleştirilmiştir: “Devlet, Vietnam tabiiyetini yeniden almak amacıyla, Vietnam tabiiyetini kaybeden kişiler için olumlu koşullar yaratmak üzere politikalar benimser.” Kanunun 23(1) sayılı Maddesine göre, özellikle de “yabancı bir tabiiyete geçmek için Vietnam tabiiyetinden feragat eden ancak söz konusu yabancı tabiiyete geçmek için izin alamayanlar” için Vietnam tabiiyetinin geri alınması kolaylaştırılmıştır. Vietnam tabiiyetini geri alma başvurusuna ilişkin usul, Madde 24’te belirtilmiştir.

Vatansız Kamboçyalı mültecilerin vatandaşlığa alınmasını kolaylaştıracak özel hükümlere, 2009 tarihli kanunun 22. Maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, “yeterli kişisel kimlik belgeleri olmayan ancak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten [1 Temmuz 2009] itibaren 20 yıl ya da daha fazla bir süredir sabit şekilde bir Vietnam bölgesinde ikamet eden ve Vietnam Anayasası’na ve kanunlarına uyan kişilere Devlet tarafından belirlenen talimat, usuller ve dosyalar kapsamında Vietnam’da vatandaşlığa kabul izni verilecektir.”

Tabiiyetin geri kazanılması ve vatansızlığın azaltılması amacıyla 2009 tarihli Vatandaşlık Kanunu hükümlerinin teşvik edilmesi

2009 tarihli Vatandaşlık Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra, yabancılarla evlendikleri için tabiiyetlerini kaybeden ve başka bir tabiiyet alamadan Vietnam’a dönmek zorunda kalan Vietnamlı kadınlar arasında vatansızlığı azaltmak amacıyla tabiiyeti geri kazanmayla ilgili yeni hükümleri uygulamak için BMMYK, MOLISA ile ortaklık kurmuştur. Avrupa Birliği’nden sağlanan fonlar ile MOLISA ve BMMYK, vatansızlığın Vietnamlılar ile yabancılar arasındaki karışık evliliklerden nasıl doğduğunu daha iyi anlamak için Vietnam’daki çeşitli şehirlerde anketler düzenlemiştir. Vietnam tabiiyetinin geri kazanılmasına yönelik olarak Madde 23’te yer alan yeni usulü halka duyurmak amacıyla, etkilenen toplulukların yanı sıra yerel yetkililerle de bir dizi farkındalık kampanyaları düzenlenmiştir. MOLISA’nın eylemleri; kadın, gençlik ve işçi sendikaları gibi yerel düzeydeki organizasyonlarla koordine edilmiştir. Bu projede, yurtdışından Vietnam’a dönen kadınların ve çocukların yeniden entegrasyonunu desteklemek amacıyla birtakım mesleki eğitimlere ve danışmanlığa da yer verilmiştir.